

№14(56)

середа, 15 вересня 2004 року

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Лекса Мануш

Ціна договірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

ЕКСПРЕС-ІНТЕРВ'Ю

КОГО Я ХОЧУ БАЧИТИ ГОЛОВОЮ ДЕРЖАВИ?

КАС МЕ КАМАВ ТЕ ДІКГАН ЛЕ ШЕЙРЕС ТТЕМСКО?

Берті Балог (м.Мукачево):

- З дружиною Вірою дійшли, нарешті, думки: голосуватимемо тільки за Віктора Ющенка, хоч є й інші достойні кандидати в Президенти, яким симпатизуємо. Чому саме віддаємо ми, роми, йому перевагу? Найперше тому, що молодий, на посаді прем'єр-міністра дбав про людей. Сьогодні теж про це пише в своїй програмі, говорить у виступах. Побував Віктор Андриєвич і в нашому місті під час повторних виборів мера.

Я маю коней. Вони рятують родину від голоду. Можу підвезти людям те, інше. Якесь гривня-друга перепадає. Але хотіли з дружиною, як і багато городян, мати постійну роботу. Ющенко це обіцяє. Йому віримо.

***

Гізела Говді, домогосподарка (м.Виноградів):

- Вибори Президента України, під небом якої живемо ось уже понад 500 літ, торкаються і нас, ромів. До сім'ї днями навідалися представники від прем'єр-міністра Віктора Януковича - одного з найвідоміших зареєстрованих кандидатів. Принесли ліки, а їх потребу, бо хворію на серце. Гості говорили, що п.Янукович доможеться фінансування медичної галузі, видатків на зарплату медичним працівникам, харчування хворих, медикаментів.

Як не проголосувати за такого лідера?

***

Рената Балог, студентка IV курсу МАУП (м.Ужгород):

- Першочверсень поклав нас, майбутніх юристів, у студентські аудиторії. Зрозуміло, обмінялися думками про проведення літа, політичні події. Найгарячіша розмова - про президентські вибори. Деякі програми кандидатів у Президенти напрочуд схожі, мов близнята.

За кого віддам у жовтні свій голос? Коли б висувалася у кандидати в Президенти лідер БЮТ Юлія Тимошенко, то віддала б їй перевагу. На мій погляд, жінка може зробити дуже багато. Але... Блок Тимошенко підтримуватиме "нашоукраїнця" Віктора Ющенка. Отож і я проголосую за цього кандидата.

***

Юлія Богар, пенсіонерка (сміт Королево).

- Прийшла у сільську раду просити, щоб перерахували мені пенсію, оскільки маю 25 гривень 65 копійок. А ті 30 гривень, які пообіцяв Янукович додати до пенсії з 1 вересня, мені не нарахували. Живу з 27-річною донькою Раїсою, у якої самої вже 5 дітей. Та однак голосуватиму за Януковича, бо він допомагає пенсіонерам. Взагалі, наша сім'я голосуватиме за нього.

(Коментар редакції читайте на 2-й сторінці).

РОМ-ПРЕС

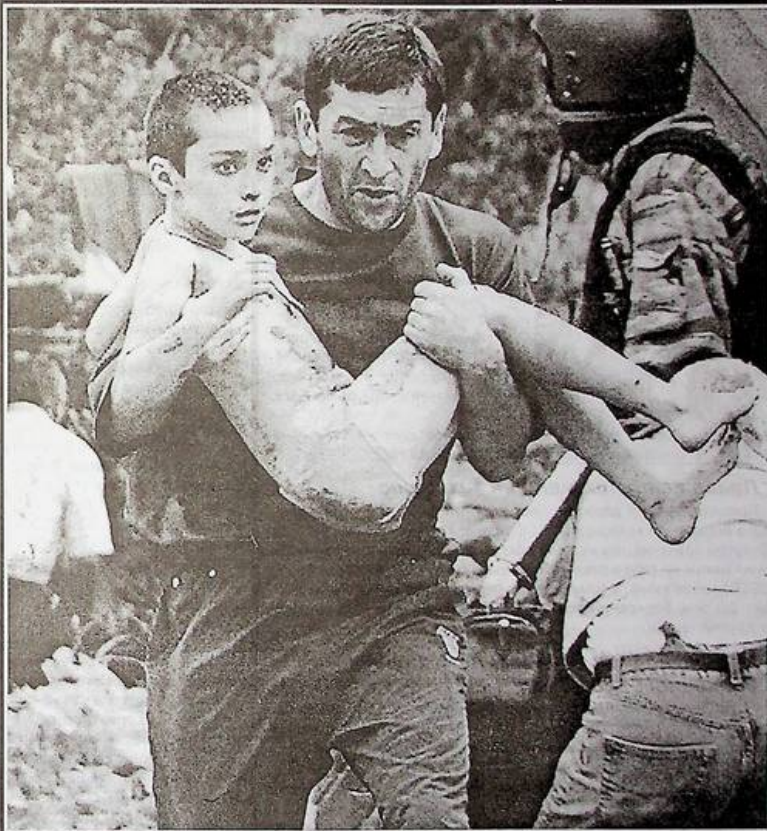
Гаряча осінь

Згідно з регламентом, чергова сесія українського парламенту розпочала свою роботу. Правда, засідання парламентарії лише неповні три дні: минулого вівторка депутати розійшлися у полудень, відзначивши хвилиною мовчання тих, хто загинув у Беслані.

Від шостої сесії Верховної Ради чекають важливих рішень. По-перше, це прийняття поправок до Конституції (політреформа), що орієнтована на багатірічну перспективу. Суть реформи: скорочення повноважень Президента, розширення прав Верховної Ради, обмеження можливостей адміністративних органів. По-друге, прийняття бюджету на наступний рік.

Отже, депутатів чекає гаряча парламентська осінь, оскільки вибори Президента внесуть свої корективи у його роботу.

ВИСЛОВЛЮЄМО СПІВЧУТТЯ І НАДІЮ ПГЕНАС Е ЖАЛЯ АЙ ПАЦИМА

Увесь світ був шокований, одержавши звістки про трагічні події в Північній Осетії. Жахаюча своєю жорстокістю терористична акція вразила в саме серце представників різних національностей і віросповідань. Люди не могли стримати сліз, спостерігаючи за подіями, що відбувалися. Кожен з нас ставить собі питання: "У чому винні ці діти?"

Очевидно, мета терористів - залякати жителів різних країн. Вони домагаються хаосу і роз'єднаності серед народів. Та ми не можемо дозволити їм цього. І в найважчі хвилини повинні допомагати і підтримувати одне одного. Адже ця трагедія є не тільки російською, - вона загальна. Ми повинні пам'ятати, що це могло трапитися не в Беслані, а й у будь-якому іншому місті світу.

Наші роми проживають у різних державах, вони є представниками різних віросповідань. Ми, як ніхто, знаємо, що релігія не може бути причиною розбрату між народами, а тим більше приводом для терору. Не можна, щоб на релігійному ґрунті виникала ненависть однієї нації до іншої.

Після трагічних подій у Беслані, представники азійських національностей відчуватимуть на собі недовірливі й насторожені погляди інших людей. Але потрібно розуміти, простий чеченський народ не винуватий у тому, що сталося. Чеченці теж хочуть нормально жити і мають на це право. Немає поганих націй - є погані люди.

Від імені Міжнародного Союзу ромів країн Балтії та СНД "Амаро Дром" і Міжнародного Союзу ромів ми висловлюємо родинам постраждалих і загиблих під час захоплення заручників у школі №1 м. Беслана наші щирі співчуття, а також надію на те, що більше ніколи населенню нашої планети не доведеться терпіти таких потрясінь. Ми вболіваємо разом з усіма.

Президент Міжнародного Союзу ромів країн Балтії та СНД "Амаро Дром"
Олег Козловський

РОМ-ПРЕС

Новоукраїнський форум не відбувся

30 серпня мав відбутися Новоукраїнський ромський форум, на якому порушувалися би питання ромського життя. Були запрошені обласне телебачення, на чолі з редактором Ф.М.Гончаром, та головний редактор газети "Новоукраїнські новини". На жаль, журналісти не дочекалися вказаного в об'явах часу початку форуму, мотивуючи це недостатньою кількістю представників зібрання.

У свою чергу, багато учасників форуму теж не прибули вчасно з ряду об'єктивних та суб'єктивних причин, повідомляє наш кореспондент з Кіровоградщини Леонід Савицький.

Візити в Ужгород кандидата у Президенти О.Мороза та керівника виборчого штабу В.Януковича виявилися цікавими

На Закарпатті побував лідер Соціалістичної партії, кандидат у Президенти Олександр Мороз. Він виступив у м.Берегове, Мукачеві, обласному центрі. Зокрема, в Ужгороді пан Мороз на зустрічі з журналістами сказав, що в організації вибухів на ринку "Тросщина" в Києві винні правоохоронці. Інакше чи змогли б вони так блискуче вийти на винних? Все це (вибухи) спрямовано на вивчення реакції суспільства на надзвичайні ситуації.

Візит керівника виборчого штабу кандидата у Президенти В.Януковича С.Тіпка допоміг роз'яснити чимало питань щодо наступних виборів - адмінресурсу, впливу іноземних держав на перебіг виборчої кампанії, розділене електоральне поле, стосунки з "Нашою Україною" тощо.

На виставці в Москві - мистецтво активного автора "Романі Яг"

Читаючи "Романі Яг" добре знайоме ім'я її активного автора Миколи Бессонова. Цими днями в приміщенні Державної Думи Російської Федерації проводиться виставка, присвячена ромській культурі. В її експозиції картини М.Бессонова, фотографії І.Кальонова, а також етнографічні матеріали.

Експозиція планується як пересувна і така, що постійно оновлюється. Згодом на її основі буде створено музей історії ромів Росії.

На світліні: картина М.Бессонова "Циганський табір", 1993 р.

Права етнічних меншин захищено

Президент нашої держави Леонід Кучма на зустрічі у Верховній Раді з Верховним комісаром ОБСЄ у справах національних меншин Р.Екеусом зазначив, що Україна докладає всіх зусиль з метою виконання взятих на себе в рамках Організації безпеки і співпраці в Європі (ОБСЄ) зобов'язань, в тому числі у сфері захисту прав етнічних меншин. До речі, Верховний комісар ОБСЄ призначений на цю посаду на другий термін.

"Наша Україна" блокуватиме роботу Верховної Ради

Лідер "Нашої України", кандидат у Президенти Віктор Ющенко заявив, що парламентська фракція блокує намір блокувати прийняття Верховною Радою у вересні-жовтні змін до Конституції.

Для читачів скажемо: 23 червня Верховна Рада схвалила законопроект з політреформи, згідно з яким збільшується термін повноважень Верховної Ради до 5 років.

Передбачається, що парламент обирає Президента, призначає прем'єр-міністра. Президент пропонує для затвердження парламентом кандидатури міністра оборони і міністра закордонних справ. Інших міністрів призначатиме Верховна Рада за подання прем'єр-міністра.

Америка скоротить фінансову допомогу Україні

Крістофер Краулі, глава регіональної місії Агентства з міжнародного розвитку США в Україні, заявив, що Америка ближчим часом скорочує фінансову допомогу Україні. До речі, через агентство проходить половина грантів. Уже в поточному році (порівняно з минулим) бюджет проекту зменшиться для України на 31% - до 58 млн. доларів. Зменшиться і цільовий напрям грантів.

Для читачів скажемо: з 1997 р. Америка надала Україні понад 2 млрд. включачи програми Агентства США з міжнародного розвитку і Департаменту енергетики. На сьогодні зареєстровано 702 відповідні проекти, з яких на сьогодні реалізуються понад 80 на загальну суму близько 343 млн. дол.

UMC в оточенні проблем

Один із провідних операторів мобільного зв'язку - UMC - нині має ряд технічних проблем. Йдеться, передусім, про "збої" акцій. Терміново створено комісію Міністерства транспорту, яка повинна вникнути в причини, які викликали тривожну ситуацію. Уже зараз іде мова про застосування до оператора мобільного зв'язку штрафних санкцій.

День Державного Прапора

Президент України Леонід Кучма підписав Указ "Про День Державного Прапора України", який відзначається щорічно 23 серпня.

У чії руки потрапить президентська булава?

Ане саве васта авла президентсько ровлі?

ТОМУ, ЩО...

не мало і небагато, а 26 кандидатів змагатимуться за посаду Президента України.

Пропонуємо Вам, дорогі читачі, прізвища та фотознімки тих кандидатів, навколо яких точиться найбільше пристрастей. Це - Віктор Янукович, Віктор Ющенко, Олександр Мороз, Наталія Вітренко (на фото), Петро Симоненко, Леонід Черновецький, Анатолій Кінах, Дмитро Корчинський, Віталій Кононов та інші.

Кожен з них задекларував і свої власні доходи, а потрібно було знайти і необхідні півмільйона гривень на заставу. Варто зауважити, серед висуванців на посаду Президента є і особи, які нічим, маємо на увазі добрі, значущі справи, ще не зарекомендували себе. Наші своєрідні соціопитання, проведені газетою "Романі Яг" та її активістами з різних областей України, засвідчили, що, скажімо, імена Андрія Чорновола, Олек-

сандра Базилюка, Ігоря Душина та окремих інших, зовсім не відомі ромам. Якщо, наприклад, "зелені" Кононова борються за екологію у всеукраїнському масштабі, їх організація є вже розкрученим брендом, то про Романа Козака взагалі мало що чути.

Напередодні президентських виборів особливо часто зустрічаються з електоратом (виборцями) Петро Симоненко, Наталія Вітренко, Віктор Янукович, Віктор Ющенко, то багато інших, на жаль, лише вряди-годи з'являються хіба що на телеекранах зі своїми передвиборними програмами.

У редакцію почастішали листи, в яких наші читачі розказують, що влада на місцях намагається за будь-яку ціну проштовхнути свою кандидатуру.

Днями виїзна редакція газети "Романі Яг" побувала в чотирьох районах Закарпаття. І що кинулося у вічі? Вдвож центральної до-

роги біля населених пунктів - білборди. На них - діючий прем'єр-міністр і кандидат у Президенти.

Місто Мукачеве... Останнім часом стало широко відоме у світі, бо там вперше в державі було введено президентське правління. Та об'їздили майже всі вулиці і не побачили плакатів жодного з кандидатів у Президенти, окрім Віктора Януковича!

У селищі Королево на Виноградщині портрети кандидата від влади і на стендах, і на білбордах, і на вітринах крамниць, барів, селищної ради.

Звичайно, кожен робитиме свій вибір. Але необхідно дати можливість людям свідомо робити цей вибір.

У чії руки потрапить президентська булава? Це залежить від кожного з нас. І коли хочемо, щоб було обрано достойного, необхідно не тиснути на людей, а дати їм можливість свідомо віддати свій голос за того, хто найавторитетніший з 26 кандидатів.

ЛИСТ У РЕДАКЦІЮ

ДОРОГІ МОЇ СПІВВІТЧИНИКИ! ДРАГЕ МІЙРЕ АМАЛ!

1 вересня розпочався новий навчальний рік. Для всіх дітей України це - День знань. З квітами у руках, святково вдягнені сили вони за парти в своїх класах.

А чи багато було серед них наших дітей - маленьких ромів? І чи кожен із нас зробив усе можливе для того, щоб і наші діти сили в цей день за парти і разом з усіма розпочали новий навчальний рік? Адже всі ми хочемо, щоб наші діти були щасливими, грамотними, навчилися читати, писати, рахувати ще в 6 років, аби дали їм було простіше засвоювати шкільний матеріал, аби успішно закінчили бодай дев'ятирічку.

Всі ви знаєте, що без освіти дуже важко будь-кому вижити в цьому складному світі, а рому - особливо. Школа, на щастя, у нас безкоштовна. Отож, прикладіть ще найбільше зусиль, дорогі батьки, щоб ваші діти, ті, хто не сів з якоюсь причиною Першовересня за парту, хоча б зараз пішов-таки в школу. Нам, ромам, потрібні грамотні люди у всіх сферах життя. Хай береже вас Бог!

Ласло Дюрі,
голова товариства "Романо Дром",
м.Виноградів
Закарпатської області

ВІЗНА РЕДАКЦІЯ "РОМАНИ ЯГ"

ВИРІШУВАТИ ОСВІТНІ ПРОБЛЕМИ ПО-ДЕРЖАВНОМУ ТЕ КЕРАС СІКЛЯРДЕ ПРОБЛЕМИ ЛЕ-ТГЕМЕСКЕ

Королево - селище міського типу, яке розташоване на лівому березі Тиси, за 10 км від районного центру м.Виноградово. Перша згадка про селище у письмових джерелах датується 1262 роком.

Ромська громада проживає в Королеві понад 100 років. Точно відомо: після славновісного указу М.Хруцова про заборону кочівлі у 1956 році, у таборі проживали 52 особи. Наразі тут мешкає 1420 жителів, з яких понад 700 дітей до 14 років.

Перше враження, яке ми отримали під час перебування в таборі, - це великий гурт допитливих дітей, які оточили редакційну машину. Хоч надворі вже закінчувалася перша декада вересня, але діти ще жодного дня не були на уроках.

На наш численні питання "Чому?" - дав своє роз'яснення староста табору Адальберт Іванович Шомов.

- Де навчаються діти з табору?

- Наші діти отримують навички з письма і читання у класі при молитовному будинку, розташованому на території табору. Приміщення класу може вмістити всього 30-32 учні. Тому сформовані 3 вікові групи, з якими вчитель проводить заняття по чергові. Це - Діана Миколаївна, яка приїжджає один раз на тиждень з Мукачева, а рік тому приїжджала і Лариса Миколаївна з Рівного. Навчання ведеться в основно-

му за бібліною програмою. Діти вивчають біблію розповіді та основні Євангелія.

- А хто фінансує роботу вчителя?

- Церковна громада.
- Як нам відомо, ромська громада відмовилася від послуг вчительки загальноосвітньої школи. Чим це було зумовлено?

- Ми не хочемо, щоб дітей вчив державний учитель. У нас є свої вчителі. Державний вчитель не знає ромської мови, тому не може повноцінно спілкуватися з нашими дітьми, оскільки вони недосконало знають українську мову.

- А чому діти зараз не на уроках?

- На жаль, приміщення класу ще не повністю облаштовано. Нема опалення, підлоги, парт, дошки тощо. Ремонт закінчиться через кілька тижнів. Діти з нетерпінням чекають занять.

Ситуацію з навчанням у таборі ми попросили прокоментувати і голову Королівської селищної ради М.І.Ковача.

- Михайле Іванович, скажіть, будь ласка, яка причина, що ромські діти ще не розпочали навчання?

- Ми знаємо, що для ромських дітей необхідно побудувати школу, оскільки в таборі проживає значна їх кількість - понад 700. Але через певні економічні труднощі, місцевий бюджет не має таких коштів, тому діти навчаються у класі при молитовному будинку, а 30 учнів продовжують навчання у загальноосвітній школі. Річ у тім, що нема такого спеціаліста, який би мав педагогічну освіту й знав ромську й українську мови. В Україні таких спеціалістів не готують, хоча ромські організації давно ставлять це питання перед Міністерством освіти. Такого вчителя ми б фінансували з міського бюджету. Це питання я буду

вони мають комерційну жилку, а якби ще мали освіту, то жили б чудово. Уявіть собі, що, не маючи профосвіти з виготовлення водостічних труб - горизонтальних риштаків і вертикальних ринв, роми з покоління в покоління передають своє уміння і є одними з кращих професіоналів своєї справи. Їх запрошують на роботу в різні області України та найближче зарубіжжя, зокрема в Москву і Петербург. За ці кошти чоловіки утримують сім'ю. Жінки допомагають і доглядають дітей, яких у родині залучають до роботи з раннього дитинства.

До слів М.І.Ковача хочеться додати й таке. Ромська молодь дуже рано вступає у шлюб. Дівчат не хочуть віддавати у школу, а в 12 років більшість із них уже виходить заміж. До 17 років на руках такої юної матері по 2-3 дитини, а якщо мати неграмотна, то й дітей не заохочує до навчання і не може їм допомогти. Докорінна перебудова у сфері

дітей у таборі Королева, як і у багатьох інших, залишається серйозною проблемою. Це питання ми порушували ще у 1999 році, відтоді воно знаходиться на контролі. Було прийнято кілька розпоряджень районного відділу освіти стосовно реорганізації освіти в таборі смт Королево. Проте відсутніх результатів щодо цього немає й досі.

Свого часу, коли ромських дітей в таборі було мало, то вони могли відвідувати загальноосвітню школу в селищі. Але зараз тут, як уже зазначалося, близько 700 дітей шкільного віку, фактично ціла дев'ятірка!

Оскільки в таборі проживають роми з етнічної групи келдерарів, які твердо дотримуються традиційних устоїв життя - в одязі, мові, нормах поведінки тощо, - їхнім дітям важко ходити в загальноосвітню школу (дівчатка не мають право сидіти з хлопчиками, носять традиційний національний одяг та й розмовляють лише ромською мовою).

Спеціальної дошкільної підготовки ромські діти не мають, що ускладнює засвоєння навчального програмного матеріалу. І виходить, що державне завдання з всебічного виконання не державний навчальний заклад, а школа при церкві, яка б мала виконувати просвітницькі функції. Але завдяки цій школі маленькі роми все ж таки засвоюють ази грамотності, щоб не загубитися в цьому світі.

Вважаємо, конче необхідно прийняти кардинальні рішення щодо освіти ромських дітей в таборі на державному рівні, а не перекладати проблему вирішення цих питань на органи місцевого самоврядування, які не в змозі їх вирішити як з фінансової, так і з кадрової точки зору.

Евгенія Навроцька, Валентина Опаленко.

На світлинах Мирослава Горвата: для учнів королівського табору навчання, на жаль, ще не розпочалося; роми, які залишилися без освіти.

порушувати у районному відділі освіти. Треба ж думати й про перспективу дітей, які закінчують у цьому році загальноосвітню школу, направляючи на подальше навчання. Треба мати вчителів зі своєї ромської громади. Роми - дотепні й кмітливі.

освіти і навчання, зокрема у таборах ромів, повинна статися. Особливо це має цікавити батьків. Бо якщо батьки не будуть зацікавлені у тому, щоб їхні діти вчилися, то адміністративними методами це зробити важко. Отже, питання освіти ромських

У НАШИХ СУСІДІВ

ЧИ БУДУТЬ БІЛОРУСЬКІ РОМИ НАВЧАТИСЯ РІДНОЮ МОВОЮ?

ЧИ АВЛА КО БІЛОРУСЬКІ РОМА СІКЛІБЕН ПРЕ РОМАНИ ЧГІБ?

Білоруська секція Міжнародного суспільства по правах людини на чолі з Миколою Калініним подала заяви в Міністерство освіти й Адміністрацію Президента з проханням про створення в Білорусі ромського культурно-освітнього центру. У країнах Європи існують спеціальні програми інтеграції ромів у суспільство. Приміром, у Литві 1 вересня ромські діти почали навчатися читати і писати рідною мовою. А що в Білорусі?

Райони, відомі мінчанам як Степянка і Північне селище, мало нагадують столицю. Приватний сектор, де життя йде своїм, відмінним від мегаполіса, шляхом. Саме тут компактні місця проживання ромів. Усіх людей з європейськими рисами обличчя роми називають "росіянами".

Ось кілька деякі витяги з розмов із ромами з цих районів.

Молода жінка: "Вчилася з ромів я одна в російській школі. Вийду зі школи - починають бити, портфель порвуть або ще краще - жабу закинуть. Не хотілося йти туди, бо дуже знущалося. П'ять класів закінчила - і все".

Літній чоловік: "Онучку не змушиш ходити у школу. Російські хлопці дразнять. Плаче, говорить матері, бабусі: "Ходить зі мною, тоді і я буду сидіти в класі".

Школяр: "Дразнять, обзивають "циган", не дають учитися". До ідеї навчання рідною мовою більшість батьків ставляться з ентузіазмом.

Жінка: "Нам потрібна своя школа. Нам важко вчитися".

Жінка похилого віку: "Онук у

дитячий садок не ходив. Починає вивчати російську, білоруську і ще іноземну мову. А якби вони вчили й рідну - ромську мову, та ще у спеціальній школі, так їм було б легше".

Багато ромських дітей навчається в школі № 183. У деяких класах по сім-вісім дітей ромів. Учителі кажуть, що великих проблем з ними немає.

Учителька: "Нормальні діти, нормально готуються, нічого поганого за ними не бачу. Щоб сказати, що діти-роми з наших б'ються, так немає такого! Хороші діти".

Ще одна проблема багатодітних ромських родин - відсутність спеціальної допомоги. Мати-одиначка повинна цілком оплачувати обиди своїх трьох дітей. Щоб одержати до-

помогу, потрібна довідка з місця роботи, а більшість ромів офіційної роботи не мають.

Чоловік: "На роботу ніде не беруть, кажуть - циган".

Жінка: "Усі думають, що ром краде, грабує, вбиває. А що серед інших націй немає таких, які і грабують, і крадуть?.. Хоч і навчаються у школах".

Крім пересторог суспільства, влаштуванню на роботу ромів заважає їхня неграмотність.

Учителька: "Ой, це державна проблема! Думайте, це так легко вирішиться?"

Учителі школи в Степянці за те, щоб був відкритий ромський культурно-освітній центр. Слово за державними чиновниками.

Северин Кветковський, м.Мінськ

ROM-PRESS

Колективні гії допомогли

Як ми повідомляли, у США був підготовлений електронний варіант словника "Lexico", де слово "ром" коментувалося в образливій формі.

На звернення представників ряду організацій з захисту прав людини, очолюваного Євеліною Георгієвою, відгукнулися понад 200 громадських ромських організацій, в тому числі і наша газета.

Група власників і створювачів словника (Dictionary.com) вразувала колективний протест і зняла принизливе визначення з веб-сайту.

Цей приклад взаємодії різноманітних міжнародних ромських і правозахисних організацій засвідчив, що колективні дії і захист можуть працювати!

ВІСТІ З ОРГАНІЗАЦІЙ

МАЄМО ВЕЛИКІ ПЛАНИ СІ АМЕНДЕ БАРЕ ПЛАНИ

Ми, роми невеличкого шахтарського міста Свердловська на Луганщині, два роки тому об'єдналися в громаду "Романо Дром".

Мета організації - хоч чимось допомогти нашим ромам. Одні із її завдань - національно-культурне відродження нашого наро-

ду. І найперше, що збираємося зараз зробити, це відкрити клас ромської мови, адже багато хто з наших дітей не знає рідної мови. Мріємо, щоб училися й усі бажуючі, незалежно від віку. У наших планах - створити ромський фольклорний ансамбль пісні й танцю, відкрити оздоровчий комплекс для ромів, де людям буде надаватися безкоштовне лікування. Хочемо мати і власну місцеву газету. Плануємо надавати юридичну допомогу, допомагати бажачим знайти і влаштуватися на роботу.

Планів чимало, і деякі з них ми вже намагаємося вирішити.

Ми - це голова організації Іван Григорович Білоус, його заступник Микола Миколайович Череповський, секретар Любов Василівна Білоус.

Члени правління громади
"Романо Дром"

"Община "Рома Переяславщини" діє "Чапатора "Рома Переяславщини" траїн

Міськрайонна громадська організація "Община Рома Переяславщини" зареєстрована 22 квітня нинішнього року в місті Переяслав-Хмельницький Київської області. "Община Рома Переяславщини" (ОРП) - добровільна, незалежна і позапартійна.

Метою діяльності ОРП є захист економічних, політичних здобутків українських ромів, їхньої людської гідності, а також популяризація національних звичаїв та традицій, відродження старовинних ромських ремесел, скотарства, торпівлі та інше.

Також організація має і політичний напрям. Вона братиме участь у політичних акціях, вису-

нення кандидатів і вибори в органи місцевого самоврядування, збір підписів, інше. ОРП співпрацює з органами влади з питань прийняття постанов, що відповідають меті її діяльності.

"Община Рома Переяславщини" також сприятиме дослідженню і популяризації ромської історії, відродженню національного духу, а ще мирному співіснуванню ромів з іншими націями і народностями.

Головою міськрайонної громадської організації "Община Рома Переяславщини" є Іван Васильович Михайленко. Заступником голови обраний Микола Миколайович Коваленко. Перший - пенсіонер, інвалід другої

групи; сім'я другого неодноразово була принижена брудними обухами правоохоронних органів міської влади. Тож і почали керівники нової організації зі захисту прав ромів, особливо стареньких.

"Община Рома Переяславщини" має намір тісно співпрацювати з іншими ромськими громадськими організаціями України та за її межами, а також з державними установами.

Тепер ромам Переяслав-Хмельницького є до кого звертатися за юридичним захистом та моральною допомогою.

Людімила Кравченко,
Київська область

НАШІ СТУДЕНТИ

ВІТАЄМО З ПОПОВНЕННЯМ! ДРАГОСТИС ЛЕ ТЕРНЕНЦА!

Цього навчального року на юридичний факультет Міжрегіональної Академії Управління Персоналом поступив випускник Ужгородської ЗОШ № 6 (класний керівник Калина Іванівна Данку) Вільгельм Адам.

Юнак походить з відомої в Ужгороді ромської родини потомствених музикантів Адамів, засновників музичного ансамблю "Романі Яг". Він витримав серйозний відбір при вступі на один

із найпрестижніших факультетів і буде навчатися за фінансової підтримки фонду "Відродження" через культурно-просвітне товариство "Романі Яг".

До речі, за цієї ж підтримки успішно (з червоним дипломом) закінчила навчання в МАУПі Бригітта Йонаш і продовжує навчання Рената Балог.

На світліні: Вільгельм Адам, першокурсник юридичного факультету МАУП.

Слід пам'ятати, що розмір пенсії залежить від кількох факторів. По-перше - від стажу роботи, а саме періоду роботи, за який сплачувались роботодавцем страхові внески. Тобто трудовий стаж зараховується тільки тоді, коли ви прийняли на роботу офіційно і роботодавець сплачує за вас внески в Пенсійний фонд у розмірі 32% від зарплатки, а ви самі за себе сплачуєте 1 або 2 відсотки - залежно від розміру зарплати.

Трудовий стаж зараховується також самозайнятій підприємця, які є зареєстрованими в Податковій інспекції та Пенсійному фонді, але тільки за умови, що ви сплачуєте внески, необхідні для зарахування трудового стажу в Пенсійний фонд.

ПРО ПЕНСІЮ ДУМАЙ СЬОГОДНІ

Як відомо, у ромів зазвичай дуже низькі пенсії, тобто пенсії для осіб, які не мають трудового стажу. Чому ж так відбувається, адже роми працюють?

По-друге, розмір пенсії, за новим законодавством, залежить від розміру зарплатної плати, за якої нараховуються внески в Пенсійний фонд. Саме через цей пункт у ромів багато проблем. Річ у тім, що зазвичай вони працюють на низькооплачуваних роботах, адже не мають спеціальної освіти, а часто навіть не вміють читати і писати. В старшому віці важко виправити ці помилки. Тому сьогодні батьки мусять подума-

ти про майбутнє своїх дітей, адже серед них є багато здібних, які могли б отримати хорошу освіту, а потім і високооплачувану роботу. Натомість діти ромів взагалі рідко ходять у школу, а в технікумах, училищах або інститутах навчаються лише одинці. Бо для навчання потрібні зошити та інше приладдя, яке чимало коштує...

По-третє, жінкам, які народили дітей, зараховується певна кількість років у рахунок стажу,

ПРИХОВАНА ДИСКРИМІНАЦІЯ Ї ГАРУДІ ДИСКРИМІНАЦІЯ

У м. Кременчуці, що на Полтавщині, з 1983 року працює на Південній залізничній станції Кременчук оператором СТЦ - Євгенія Миколаївна Куценко, ромка за національністю. На це підприємство дівчина поступила, будучи ще неповнолітньою, два місяці не вистачало їй до вісімнадцяти років, тому вона працювала ученицею без оформлення, дуже вже хотіла опанувати професією. Спочатку, як вона розповідає, було все нормально. Євгенія вийшла заміж, у 1984 році в неї з'явилася перша дитина, згодом, у 1987 році, друга "Українізниця" надала однокімнатну квартиру, якщо такою її можна назвати, бо це напівбарак з пінним опаленням, без водопроводу, санвузла. Сім'я мешкала в цій, з дозволу сказати, квартирі десять років, аж поки не з'явилася на світ у 1997 році третє дитя. Керівництво підприємства додало Куценкам ще одну кімнату: виламали стіну у звільненій сусідній кімнаті, й так утворилася двокімнатна квартира.

Женя не припиняла працювати на підприємстві, сподіваючись, що така й вона отримає нормальну трикімнатну квартиру, бо стояла в черзі на неї ще з часу появи першої дитини. Співробітники, які ставали на чергу пізніше за неї, вже отримали квартири, а сім'ю Куценків усе обминали. Чоловік Жені не витримав такого життя, вони розлучилися.

Так мати з трьома неодностатевими дітьми і прожила (їй живе зараз) в напівлюдських умовах з 1987 по 2004 рік. Сама виховувала дітей. Старший син закінчив уже ПТУ, шукає роботу, середня донька - випускниця середньої школи, хотіла би поступити в університет, та на це у родини немає коштів, молодша донька навчається в школі. Тобто - усі мають освіту. А якщо ще цій сім'ї нормальні умови?!

Куди вона тільки не писала, до кого вона тільки не зверталася, але ніяких зрушень не відбувалося. Звернулася Євгенія Куценко до самого міністра транспорту Г.Кирпи. Після цього до неї направили комісію, яка встановила, що квартира, в якій сім'я проживає, перебуває в нормальному стані і не аварійна, хоча й самі її бачили та вивчали документи, що в цій квартирі з 1958 року ніхто жодного разу ремонту не робив. Щоправда, після обстеження комісії було виділено родині 1300 гривень - на ремонт. І тут, природно, виникає питання: якщо квартира нормальна, то навіщо виділяти кошти на її ремонт? А

відповідь на це питання така: гроші дали, щоб замилити очі, а висновки комісії - не що інше, як спосіб відтягнути справу.

За довіри роки ходити по інстанціях, а це не мало не багато, двадцять років, Євгенія натерпілася чимало принижень та поневірянь від різного рангу чиновників-бюрократів. І що найцікавіше в цій історії, це те, що коли чиновники не бачили її, тобто, коли вона лічувалася з ними - відповіді надсилали майже вчасно, але ж варто було їй хоча б раз з'явитися самій, ставлення до справи відразу ж змінювалося та набирало негативних обертів, бо її зовнішність говорив про те, що вона - ромка. Один із них - начальник ЖЕУ - зачинився в своєму кабінеті і спілкувався з нею через двері, тобто навіть не допустив до себе. Скільки чиновники "водили її ніс", навіть уявити важко, а описати все це не вистачить ні часу, ні паперу.

Як не дивно, у жодного чиновника не прокинулася просто людська совість. Як робітниця - Євгенія Куценко зарекомендувала себе дуже добре, вона високопрофесійно виконує свої обов'язки. Як квартиронаймачка - завжди вчасно вносить квартплату, як би не було їй важко з грошима, бо виховувати трьох дітей у наш час таки дуже нелегко, та у неї немає жодного боргу з квартплати. Люди, які з нею працюють, дивуються? Як можна жити в таких умовах? Як можна виховати трьох дітей у такій хатинці, з пінним опаленням, без води, без санвузла? А вона таки виховала! хороших, порядних, чесних дітей! В таких нелюдських умовах залишитися людьми можуть, мабуть, тільки роми, бо вони звикли до голоду й холоду, до пригнічування та поневірянь, до нелюдського ставлення до себе з боку пануючої верхівки та, врешті-решт, до дискримінації.

Зараз Євгенія, дізнавшись про те, що наша кременчуцька громадська організація "Товариство ромської культури "Амаро Девес" співпрацює з Європейським Центром з захисту прав ромів, звернулася до нас по допомогу і повідомила про це своєму керівництву. Ті, переконавшись у нашому існуванні, вирішили таки звернути на неї увагу і, як наслідок, надали допомогу в 1300 грн.

Сьогодні ми готуємо документи до суду і сподіваємося, що сім'я Куценків все ж таки отримає квартиру.

Олександр Міщераков,
голова товариства "Амаро Девес", м.Кременчук

нічних закладів освіти, які дають найрізноманітніші професії, причому зовсім безкоштовно. Якщо ви самозайнятій підприємцеві, обов'язково сплачуйте необхідні внески в соціальні фонди і слідкуйте, щоб вони були зареєстровані.

Виконуючи ці нескладні умови, ви зможете заробити собі достойну пенсію в старості. Ні в якому законі ви не знайдете, що ромам потрібно нараховувати пенсію інакше, ніж громадянам України інших національностей. Пам'ятайте гасло: "Про пенсію думай сьогодні".

Олександр Корчинський,
студент 2 курсу
кафедри журналістики
філологічного
факультету УжНУ

Чи всі - жертви кохання? Чи саворе - камлібнаске жертви?

Вірус СНІДу створили штучним шляхом американські вчені. Таку думку було офіційно висловлено у Лондоні на конференції провідних фахівців у цій галузі. Учений Едвард Хупер повідомив, що вірус СНІДу було створено біологами з інституту Уістара в Філадельфії помилково.

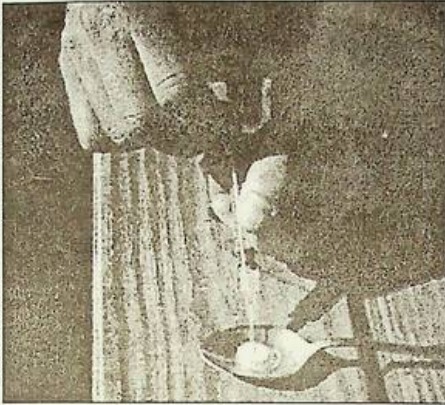
Американці розробляли вакцину проти поліомієліту і використали для її виготовлення печінку шимпанзе. До того, як препарат було всебічно досліджено в лабораторії, його почали використовувати для щеплення людей в Африці.

"Першовідкривачі" ВІЛ-інфекції на Закарпатті ще не були хворими, а лише її носіями. З 1988-го по 1995 роки в нашій області було виявлено усього 6 випадків. А на сьогодні їх уже 74.

51,4% інфікованих ВІЛ закарпатців становлять наркомани, ті, котрі вживають ін'єкційні наркотики (героні, витяжку з макової соломки). Ризик тут полягає у використанні спільного шприца, а не у вживанні самих наркотиків. Вживаючи їх, ви ризикуєте іншим.

31% становлять заражені статевим шляхом. Очікується, кількість інфікованих саме таким чином зростає, оскільки ВІЛ-інфіковані вступають у статевий контакт із здоровими людьми. Найкращий спосіб попередити інфікування у цьому випадку - мати постійного партнера, в якому ви впевнені. А випадкові стосунки можуть мати дуже плачевні наслідки. На сьогоднішній день в області 6 дітей заражених від ВІЛ-позитивних матерів, із них троє віком до 18 місяців. Це означає, що їх ВІЛ-статус остаточно не встановлено, адже до даного віку дитина може бути лише носієм антитіл до ВІЛ матері. У такому випадку після двох від'ємних результатів на ВІЛ у 18 місяців дитина знімається з обліку і вважається здоровою.

Все-таки інфікованій жінці слід дуже добре обміркувати всі плюси і мінуси, перш ніж зважитися народити дитину. Вирішуючи дати життя дитині, така жінка повинна завжди усвідомлювати, що її дитя, здорове чи інфіковане, може рости без матері чи батька. На жаль, більшість жінок-носіїв ВІЛ цього не усвідомлюють, здається, їх зовсім не цікавить подальша доля своєї дитини. В Ужгороді вже існує Центр профілактики та боротьби зі СНІДом. Він має три корпуси: адміністративна частина, де також розташований інформаційно-ресурсний центр, що має на меті надавати інформаційну підтримку з питань ВІЛ/СНІДу всім особам та організаціям, зацікавленим у роботі та інформуваним з даного питання; амбулаторно-поліклінічна частина, де лікарями (інфекціоністом, акушер-гінекологом, дерматовенерологом, психотерапевтом) надається консультативна та лікувальна профілактична допомога ВІЛ-інфікованим, хворим на СНІД, членам їх сімей та близькому їх оточенню, проводиться доцільне та післятестове консультування всіх, хто вирішив пройти тест на ВІЛ та створено кабінет довіри, де проводиться прийом соціальним працівником. Найближчим часом також заплановано відкриття "телефону довіри"; лабораторного відділення, будівництво якого ще не завершено. В майбутньому тут планується проведення діагностики ВІЛ/СНІДу,

вірусних гепатитів, TORCH-інфекцій, імунологічного статусу.

На базі Центру профілактики та боротьби зі СНІДом планується відкриття тренінгового центру, де будуть проводитися інформаційно-просвітницькі семінари, тренінги, наукові товариства з питань профілактики ВІЛ/СНІДу для педагогів, психологів, соціальних працівників та представників цільових груп.

Працівниками Центру реалізується ряд програм профілактики епідемії ВІЛ/СНІДу серед населення, а саме:

- національна програма профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДу, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД на 2004-2008 роки в Закарпатській області;
- програма профілактики вертикальної трансмісії ВІЛ-інфекції;
- програма по поєднаній патології туберкульоз + ВІЛ: "Впровадження добровільного тестування на антитіла до ВІЛ/2 всім пацієнтам, які звернулися за ме-

Президент України Леонід Кучма підписав Указ "Про передержання подальшого поширення ВІЛ-інфекції СНІДу в Україні".

Необхідно взяти заходів для налагодження в 2004-2005 роках вітчизняного виробництва антиретровірусних препаратів, призначених для лікування ВІЛ-інфекції СНІДу, СНІД-індикаторних хвороб і опортуністичних інфекцій. Уряд України повинен передбачити під час формування проектів відповідних бюджетів витрати на фінансування заходів щодо профілактики СНІДу.

У документі (Указі) вказано на необхідність взяти заходів для вдосконалення матеріально-технічної бази Українського центру профілактики і боротьби зі СНІДом Міністерства охорони здоров'я України й обласних (міських) центрів профілактики СНІДу.

Слід також посилити інформаційно-роз'яснювальну роботу серед учнівської і студентської молоді, спрямовану на запобігання поширення ВІЛ-інфекції СНІДу.

дичною допомогою в заклади первинної медико-санітарної ланки з підозрою на захворювання на туберкульоз";

ініціативна Програма Розвитку ООН "Лідерство - запорука успіху, сила партнерства";

- працівниками Центру проводяться семінари-тренінги на тему: "Що треба знати про ВІЛ-інфекцію/СНІД" серед учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл міста;
- також на стадії реалізації знаходиться програма "Інформаційно-просвітницькі семінари по профілактиці ВІЛ/СНІД в органах охорони правопоряд-

ку та військових частинах Закарпатської області серед військовослужбовців строкової служби". Вже розроблено методичні матеріали для проведення даних семінарів, а також буклет за назвою "Ми всі живемо в епоху СНІДу" для розповсюдження серед даної цільової групи. До реалізації даної програми будуть залучені обласні управління у справах сім'ї, дітей та молоді, управління освіти і науки та обласний шкільно-венерологічний диспансер;

- заплановано проведення семінарів по технологіях висвітлення питань протидії ВІЛ/СНІДу з регіональними представниками засобів масової інформації;

- як партнерська організація Центр бере участь у "Програмах зниження шкоди від вживання наркотиків ін'єкційним шляхом та заняття секс-бізнесом" в Закарпатській області.

За нетривалий період діяльності Центром вже налагоджена співпраця з міжнародними організаціями з реалізації заходів з профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДу, а саме: Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД, ПРООН, СНІД Фонд Схід-Захід.

На базі Центру з профілактики та боротьби зі СНІДом розпочала роботу група взаємодопомоги "Всеукраїнської Мережі людей, що живуть з ВІЛ/СНІДом".

Щоб дізнатися про інфікованість, слід звернутися в медичний заклад анонімно або до лікаря. Адже тільки лікар може міркувати про своєчасність звернення і запропонувати лікування у разі необхідності.

Єва Чурей, студентка 4 курсу кафедри журналістики філологічного факультету УжНУ

НА ЧЕШЬ ВЕТЕРАНІВ ПРЕ ПГУРЕНГІ ПАТІВ

5 серпня запам'ятається численним ужгородським шанувальникам футболу надовго. На честь ветеранів цього виду спорту в Ужгороді було проведено своє-

рідне спортивне свято, ініціатором якого виступив молодіжний клуб "Романі Черхень".

На зелене поле вийшли кілька команд. Між собою змагалися

старша і молодша групи. Іхні капітани - Андрій Гажи та Мирослав Горват - зустрілися у фіналі. Рахунок - 5:1.

Варто зазначити, що ветерани футболу, яких бачите на світліні, - Бейло Адам, Юлій Горват, Павло Голо - уже сягнули поважного віку - понад сім десятиків років.

Для молоді це захоплююче дійство - ще одне свідчення того, що спорт - це здоров'я, наснага, бадьорість.

Мирослав Горват, голова молодіжного клубу "Романі Черхень"

На світліні: на згядку про турнір сфотографувалися молоді і ветерани. Світлина автора.

У Мукачеві - новий біров, або Демократія по-мукачівськи

Андо Мукачево - нейво бірово,
вай Демократія по-мукачівськи

Вибори бірова це завжди подія, а тим більш у місті над Латорицею, де місцевий табір нараховує близько 5 тисяч жителів. Чотири роки обіймав цю виборну посаду Олександр Балог. Повторно його не обрали.

Новим біровом став порівняно молодий мукачівський ром Олександр Тейфел. Про вибори та плани новообраного бірова читайте в одному з наступних номерів.

ДОСЛІДЖУВАТИ СОЦІАЛЬНЕ САМОПОЧУТТЯ СІКЛЮВАС СОЦІАЛЬНО ҐАТЯРІПЕ

Безумовно, теоретичними аспектами вирішення цих питань досить успішно займаються суспільні науки та громадські організації багатьох країн, однак єдиний підхід до їхнього тлумачення досі не вироблений. І тут, мені здається, важливо мати на увазі, що нація - це та сукупність людей, які мають власну назву, свою історичну територію, спільні міфи та історичну пам'ять, спільну мову, громадську культуру, спільну економіку та єдині юридичні права для всіх членів. Національна самоідентифікація, що лежить в основі національної самосвідомості, базується на осягненні національних інтересів, цінностей, історичної долі. Звідси бажання зберегти свої особливості, не піддаватися асиміляції, розвивати національну культуру, плекарти традиції, звичаї. Є і відмінне тлумачення цього поняття російського вченого А.Абашідзе, згідно з яким, нація - це соціологічний колектив, заснований на етнічній і культурній зблизності, який може мати або не мати власну державу, однак на певному етапі розвитку може придбати політичну (національну) свідомість. Народ, на думку цього автора, являє собою етнічну групу, яка не завжди може виразити свою національну свідомість, однак її членів об'єднує расовий, мовний, культурний або національний зв'язок, що відрізняє від інших груп людей.

Звичайно ж, коли йдеться про "більшість" чи "меншість" значення вище людських спільнот у межах однієї держави, то передбачається не абстрактна арифметична кількість та співвідношення між простими величинами, а

З нинішнього року ряд наших добрих держав-сусідів живе в цілком нових суспільних умовах у складі країн під назвою Євросоюз, у такому просторі, де діють децю інші закони політичного, економічного й культурного життя.

Яким же є вплив цих нових обставин, тобто розширення життєвого простору Європейської Унії, на соціально-економічний розвиток та природоношу співпрацю України із суміжними державами? Як досягти мінімізації будь-яких негативних наслідків у статусі людських контактів? Якою буде допомога Євросоюзом у подальшій розбудові стосунків та у галузі поліпшення захисту прав ромів, вирішення їхніх соціальних проблем і особливе в рамках програми "Ромі України"? Якою буде роль і місце правозахисних організацій і, в тому числі таких визначних, як Європейський Центр з Прав Ромів, у захисті прав членів спільноти на міжнародному рівні, яким стане в цьому зв'язку право і юридично-правова практика в Україні? На які ці та багато інших актуальних питань буде вестися пошук відповіді і вироблятимуться рекомендації та практичні пропозиції.

людські спільноти, суспільні процеси та відносини. І це стосується ромів.

Перехід до багатокладної, ринкової економіки супроводжується майновим розшаруванням, стратифікацією (тобто розподілом) та іншими змінами в соціальній і духовній сферах. Істотні труднощі й проблеми виникають і в ході національно-культурного відродження України. Цей динамічний, складний і суперечливий процес своєрідно протікає в різних її регіонах та у середовищах людей, особливо у колективах національних меншин, зокрема, розв'язання правових та соціальних бід, з якими зіштовхуються ромі України.

Важливо це й тому, що європейські сусідні держави з випередженням проводять різні реформи, серед яких і такі, що торкаються долі ромів, їх самоорганізації та самоуправління. Їх досвід, на нашу думку, так само заслуговує вивчення, а низка ділових пропозицій - зацкавленого

підходу. Перспективним може виявитися з цієї точки зору, наприклад, діяльність Карпатського Єврорегіону, що створений з територій суміжних областей і районів Польщі, Словаччини, Угорщини й України, активна робота на Закарпатті спеціальної (вільної) економічної зони, відкриття тут представництва цен-

тральних зовнішньо-політичних, економічних і науково-технічних відомств. Загалом унікальне географічне розташування, наявність кваліфікованих кадрів, здобути навички і психологічна готовність значної частини населення Закарпаття до ринкових відносин здатні сприяти органічному включенню регіону в структуру загальноєвропейського поділу праці, інтеграції України у світове співтовариство, приведення у відповідність законодавства, стилю, форм і методів його застосування, в тому числі у галузі захисту інтересів національних меншин, а отже, і ромів у тому числі. Водночас, через об'єктивні умови і суб'єктивні фактори тут склався комплекс соціально-еко-

номічне становище, знизився матеріальний рівень життя людей, їх житлові умови, купівельна спроможність, зросла кількість малозабезпечених, особливо погіршилося становище молоді і людей похилого віку. Сталося все це, в першу чергу, з причин різкого спаду промислового виробництва, зростання дефіциту вітчизняних продовольчих і промислових товарів, невідрегульованості в прикордонних торговельно-економічних і гуманітарних зв'язках, різниці в цінах, а також з причин нестачі національної конкурентоспроможності всієї промислової України, масового вивезення сировини і товарів з нашої країни, в тому числі й Закарпаття. Одночасно це сприяло поширенню негативних явищ правового і морального характеру. Зрозуміло, все це суттєво позначилося і на житті ромів, їх побуті, працевлаштуванні, забезпеченні життям, наданні допомоги сім'ям.

Отже, для подолання політичного фаталізму, економічного детермінізму в суспільствознавстві та практичній юриспруденції належить посилити увагу до об'єктивних умов і суб'єктивної основи функціонування й розвитку суспільства, в тому числі до її ціннісної, аксіологічної складової частини. Саме це уможливує актуалізацію соціологічних досліджень, зміщення в них акцентів на вивчення глибинних орієнтацій людей, їх соціального самопочуття, оцінок щоденного побуту, умов життя, очікувань, запитів та сподівань. Доля українського народу та всіх націй і народностей, що населяють Україну, є наслідком їх власного вибору, що значною мірою залежить і від їх ціннісних уподобань.

Іван Васхеба,
експерт Національного інституту стратегічних досліджень
Президента України
(Закарпатський філіал)

Вони пережили Голокост

На Харківщині проживає значне число ромів, які пережили Голокост. Активні автори нашої газети юрист Тетяна Падузюк та голова Харківського національно-культурного товариства "Ромел" Іван Матюшенко підготували портрети багатьох представників ромського населення Харківщини, які були очевидцями тих лихих подій і на собі відчули жахи війни.

Розповіді про деяких з цих людей ми вже подавали (див. "Романі Я" за 31 серпня н.р.).

Продовжуємо серію портретів тих, хто пережив Голокост.

Микола Євдокимович БОНДАРЕНКО

Микола Бондаренко народився 23 червня 1930 року в м. Вовчанську Харківської області у великій ромській родині. В сім'ї його бабусі і дідуса було 201 дітей. Тому двоюрідних братів і сестер було дуже багато, тим більше, що всі жили разом однією великою дружною ромською родиною.

В роки Великої Вітчизняної війни під час фашистської окупації сім'я Бондаренків проживала в м. Вовчанську. Вся родина страждала через свою приналежність до ромів. Навіть просто ромська зовнішність викликала роздратування і невдоволення в окупантів. Фашисти грубо і жорстоко ставилися до місцевого, особливо ромського населення. Мати прала білизну, простирадла і бинти для німецького командування і рядових. Не тільки дорослих, а й дітей зму-

шували розчищати згарища, рити окопи. На очах в усіх вшали ромів. А ромських підлітків при цьому змушували рити могили. На очах у 13-літнього Коли знуцалися з його матері.

Одного разу окупанти, вгледівши ромську дитину - молодшого брата Миколи - Анатолія, якому було 8 років, змусили його танцювати. "Циган - танцювати!" Коли дитину залишили сили, фашисти забили його чоботами прямо на очах у старшого брата.

Від побаченого Микола кинувся бігти, страх і жах додали стільки сил, що фашистам не вдалось його наздогнати.

Але навіть через багато десятиліть у пам'яті Миколи Євдокимовича Бондаренка ця жахлива картина залишилася на все життя!

А з віком перенесені муки і страждання відбилися на стані здоров'я. Перенісши три інфаркти, Микола Євдокимович Бондаренко помер у 2003 році.

У видавництві Валерія Падяка в Ужгороді щойно побачила світ книга (бібліографічний довідник) "Жіночі постаті в історії Закарпаття". Її автор Таміла Вісціцька. Це перше видання із серії "Наука, культура, мистецтво".

Книга знайомить читача із біографіями краянки, які заявили про себе в сфері науки, культури й мистецтва. Серед постатей, які домоглися вагомих здобутків у музичному мистецтві, солістка-органістка Наталія Вісці, заслужені артистки України Надія Гораль-Пономаренко, Оксана Ільницька та ряд інших.

Та читачів "Романі Я" найперше зацікавить талановита наша краянка, ромка, музикант-піаністка Етета Чуприк. У довіднику подано її коротку біографію, а також літературу, де згадується про неї.

РОМ-ПРЕС

ЄС підтримує доступ ромів на ринку праці

Делегати Комісії ЄС та відділ міжетнічних відносин уряду Румунії почали впровадження нового проекту "Підтримка національної стратегії поліпшення ситуації стосовно ромів". Бюджет у сумі 1.265.454 євро PHARE буде розподілений на менші проекти у сумі від 5 до 50 тис. євро і направлений на підвищення професіоналізму і покращення дос-

ОДНА З ТИХ, ХТО ЧАРУЄ ЕНГ КОДОЛЕНДАР, СО КАМЕЛ

Народилася Етета Олександрівна 20 червня 1944 року у м.Виноградів. Закінчила Ужгородське музичне училище (1986р.), Львівську державну консерваторію ім.М.Лисенка (1991 р.), паралельно відвідувала заняття у класах Євгена Маркіна та Віри Горностаєвої у Москві (1987-1990 рр.).

Нині працює старшим викладачем на кафедрі фортепіано Львівського вищого музичного інституту ім.М.Лисенка, успішно поєднуючи викладацьку роботу з інтенсивною концертною діяльністю.

У її репертуарі понад 200 фун-

даментальних творів, у т.ч. концерти для фортепіано з оркестром, сонати для фортепіано, фантазії, прелюдії та фуґи, власні імпровізації.

Вона - лауреат республіканського конкурсу ім.М.Лисенка (Київ, 1988 р.), 2-го Всесоюзного конкурсу піаністів ім.С.Рахманінова (Москва, 1990 р.), Міжнародного конкурсу піаністів ім.Ф.Ліста (Будапешт, 1991 р.).

Заслужена артистка України (1993 р.) Етета Чуприк дуже багато концертує у нашій країні та за кордоном.

Світлана Шушко,
м.Ужгород

тупу ромської спільноти до економічного, освітнього, культурного та політичного життя в Румунії.

Найбагатші люди світу

Сьогодні добре відомі імена найбагатших людей світу, які самі домоглися своїх статків. Це - Білл Гейтс (понад 46 млрд. доларів США), який до 13 років не мав і 25 центів, Майкл Делл (18-те місце з рейтингу найбагатших людей світу), Інгвар Камрад (18,5 млрд. доларів), Воррен Бoffет (починав у шестиринковому віці з придбання шести банок "кока-коли"), Джордж Сорос (після втрати з Угорщини починав простим комвоєром). Отже, мільярдером може стати кожен.

ОБИЦЯНКА - ГАНКА, або Чи вникне мерія в життя ромів вул.Тельмана ВОРБА - ГАНКА,

вой Сар гіндія е мерія пало трайо роменгєро пре уліца Тельмана

Неодноразово "Романі Яг" порушувала на своїх сторінках питання про те, чи буде нарешті вжито Ужгородською мерією заходів, аби могли нормально, людськи, жити мешканці вулиці Тельмана, що в мікрорайоні

"Радванка" в обласному центрі. Ось що розповіли вашому кореспонденту біров табору Олександр Лацко:

У 24 будинках мешкають по 15-16 чоловік, а то й двадцять. Скажімо, у квартирі, де я проживаю (кухня, кімната), туляться 11 чоловік: старший син, його дружина і двоє дітей, молодший син, його дружина і четверо дітей, а також ми з дружиною. Троє моїх онуків - школярі.

Нам неодноразово обіцяли поліпшити житлові умови, навес-

ти лад із водою - одна колонка на весь табір, навіть нема місця, де поставити туалет (у старому тоборі, звідки нас переселили у 1972 році, був хоча б спільний). Як кажуть, обіцянка - ганка... На вулиці Тельмана ми отримали фінські будиночки, необштукатурені, без вікон і дверей. Правда, тодішній один із керівників міста Великоклад, а також відповідальний працівник, нинішній мер м.Ужгорода Погорелов обіцяли, що це тимчасове переселення. До

речі, наші обжиті будинки по вулиці Тімірязєва бульдозерами розбили, щоб не могли повернутися назад.

У таборі проживають понад 200 чоловік, більша половина хворі на туберкульоз.

Прошу від імені всіх жителів вулиці Тельмана дати нам конкретну відповідь: "Доки продовжуватимуться обіцянки?"

З повагою,

Олександр Лацко,
біров табору
по вул.Тельмана в Ужгороді

ПОРАЗ СЕРЦЕ КРОВ'Ю ОБЛИВАЄТЬСЯ ВАРЕКАНА О ІЛО РАТЕСА ФУЛИ

Мій виступ по обласному радіо схвалювали всі, хто слухав. Я говорив про нелегке життя ромів, особливо наголошував на безвинних їхніх стражданнях та потерпанніях. Зараз також хочу навести приклади переслідувань з боку правоохоронних органів, коли в врешті-решт ставало відомо, що до злочинів вони не причетні.

З впродовж року, міліція оточила ромський базар у Золотоноші, і всіх, хто торгував з легкових автомобілів, препровадила у міліцію. Цього дня вже ніхто не торгував, і багато ромських дітей залишилися голодні. А справа була така. Один хитрий молодик, ідучи автомобілем, збив жінку. Потім утік, заховав автомобіль, а сам приїб на місце злочину. Жінка була непритомна, а міліція, котра під'їхала, стала шукати свідка пригоди. Цей же хитрун дав свідчення, що жінку збив циган, який втік. Добре, що після дня пошуків міліція знайшла таки винного.

Інший випадок стався зовсім недавно, місяць тому. До нашого офісу приїхав з обласного цен-

тру молодий "крутий" хлопець. Він сказав, що напередодні його сестру, котра проживає в Золотоноші, зустріли дві циганки і, загипнотизувавши, посадили в таксі, і та під чарами гіпнозу привезла їх додому й віддала майже тисячу гривень і дорожності.

Вислухавши уважно чоловіка, я почекав, поки він заспокоїться і запитав: "Скільки сестри років?"

- Двадцять чотири.

- Чоловік і діти є?

- Є чоловік і дитина.

Я запевнив молодого чоловіка, що вони гіпнозом не володіють, це вигадки журналістів і зробив припущення, що його сестра віддала гроші, можливо, кошанцю, а може, програла на ігрових автоматах чи десь витратила, а потім, побоюючись гніву свого чоловіка, придумала вина скинути на ромів. Він задумався і пообіцяв розібратися. Я порадив йому і його сестрі звернутися в правоохоронні органи.

Серед ночі мене розбудив дзвінок - телефонували з міліції. Якийсь молодий офіцер погро-

жував приїхати до мене і заарештувати, якщо не знайду злочинця, які загипнотизували жінку і забрали гроші й дорожності. Розтриженовий і обурений, я не спав до ранку. Що за прокляття? Де б що не трапилося погане - кругом винні ромі. Написав заяву на ім'я начальниці міліції, щоб розібрався з дільничним (а це він погрожував мені), та, як і завжди, надійшла відповідь, що до мене ніхто не дзвонив - свідків нема. А це через кілька днів до мене приїхав той самий крутий хлопець з Черкаса і попросив пробачення. Мої підозри справдилися: його сестра прогуляла ці гроші в ресторані!

Пораз, коли доводиться вникати у подібні випадки, серце кров'ю обливається від безсилля! Крає ромом не народжуватися!

Володимир Бамбула,
координатор Європейського
центру з прав ромів,
голова ромської організації
"Аме Рома",
м.Золотоноша

28 травня 2004 року зареєстрована всеукраїнська правозахисна Асоціація "Чачіне" ("Правдивий захист") Міністерством юстиції України. Засновниками Асоціації стали ромські організації з різних куточків України.

Чачіне

№ 1 "Правдивий захист"

Редакція щомісяця подаватиме сторінку "Чачіне" ("Правдивий захист").

Особна увага - вихованню та підвищенню рівня правосвідомості ромського населення України, дітей та молоді. Пишіть нам, дзвоніть, приходьте.

Дактилоскопірування:

відповідь із Міністерства внутрішніх справ щодо зняття відбитків пальців у ромського населення ряду областей України

У редакцію надійшли тривожні листи про зняття відбитків пальців у ромського населення ряду областей України. Читачі запитували: "Чи це не є дискримінацією?" За коментарем звернулися до міністра МВС України В.М.Білокіна. Днями редакція отримала відповідь, яку пропонуємо читачам газети.

У Державному департаменті у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Нещодавно в зв'язку з ускладненням криміногенної ситуації в Київській, Житомирській та Полтавській областях проводилися відповідні профілактичні заходи.

Особи ромської національності, які у встановленому порядку зареєстровані в Україні, не підозрюються у скоєнні правопорушень, не займаються бродяжництвом, не дактилоскопірувалися.

Скарг на необгрунтоване затримання та проведення дактилоскопірування від осіб ромської національності до відповідних УМВС чи ВМС України не надходило.

Питання дотримання законності щодо цього перебуває на постійному контролі.

д) особи, оголошені в розшуку; і) особи, затримані за підозрою в занятті бродяжництвом, е) особи, що вчинили злочини і направлені за рішенням суду до психіатричних лікарень для примусового лікування; є) особи, що проходять за архівними кримінальними справами, які зберігаються в архівах МВС України, Служби безпеки України і Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Нещодавно в зв'язку з ускладненням криміногенної ситуації в Київській, Житомирській та Полтавській областях проводилися відповідні профілактичні заходи.

Особи ромської національності, які у встановленому порядку зареєстровані в Україні, не підозрюються у скоєнні правопорушень, не займаються бродяжництвом, не дактилоскопірувалися.

Скарг на необгрунтоване затримання та проведення дактилоскопірування від осіб ромської національності до відповідних УМВС чи ВМС України не надходило.

Питання дотримання законності щодо цього перебуває на постійному контролі.

С.П.Уфімцев,
заступник директора
Державного департаменту

Від редакції: у відповідь на наше звернення до відповідних компетентних органів з проханням роз'яснити на якій підставі проводилася дактилоскопія громадян ромської народності нами отримано формальну відписку, зміст якої свідчить про упереджене ставлення до національної ознакою.

"ЖИВИЙ" ФАКЕЛ "Джівінді" яг

З 20-річним Ярославом Шугарем, який проживає в Ужгороді у мікрорайоні "Шахта", сталася неприємна подія: він отримав на вмисні опіки обличчя, шиї і плеча від малознайомих йому людей, у яких часто працював по найму, виконуючи різноманітні господарські роботи. З приводу цього Ярослав звернувся по допомогу до голови культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" Аладара Адама. Що ж насправді трапилося?

З розповіді потерпілого з'ясувалося...

...Рано-вранці, близько 7 години на подвір'ї Шугарів з'явився молодий чоловік на ім'я Вася, який проживає поблизу, на вулиці Котляревського. Він попросив терміново Ярослава зійти до нього і помити машину, а за це йому відразу заплають. Ярослав зрадів заробітку, бо постійної роботи не мав, й швидко встав з ліжка, вдягнувся й попрямував до будинку Василя. Коли зайшов, то його зустрів господар зі своїм товаришем на прізвисько Руський Ваня. Вони запропонували йому помити аж... три машини. За це мали заплатити 25 гривень.

Коли Ярослав впрорвався із цим завданням, то звернувся до Василя за розрахунком. У відповідь почув: "Трохи почекай". Невдовзі з будинку вийшов разом зі своїм товаришем, підійшов до Ярослава і заявили, що гроші він не отримує, а розпочнуть з ним серйозну розмову. Це стосувалося крадіжки з їхнього двору.

Василь з Руським Ванею звинуватили в цьому Ярослава й вирішили його "провчити". Викликали його вранці додому під виглядом найму на роботу, а після почали йому доржати і звинувачувати у крадіжці. Ярослав категорично відмовлявся і заперечував, що не крав. Але Василя зі своїм товаришем не врили Ярославу й почали бити. Спочатку в хід пішли кулаки, потім, зваливши на землю, копали ногами.

Після цього вразили йому руки за спину й продовжували бити. Потім Василя зайшов у гараж і звідти вінні літрову пляшку розчинника для фарб "Уайтспіріт" і вилив йому на голову. Розчинник почав роз'їдати очі і шкіру. Ярослав нестерпно кричав і просив допомоги. Тоді вони розв'язали йому руки і підвели до крана з водою. Він швидко почав промивати очі й змивати з голови розчинник.

Але у Василя миттєво з'явилася інша думка. Він підбіг до Ярослава і запальничкою підпалив розчин. Скопилось полум'я, яке стало обпекати обличчя, шию, тулуб.

Ярослав швидко зняв з себе футболку і почав гасити на собі полум'я. Коли йому вдалося погасити полум'я, він став благодійно просити Василя й Руського Ваню відпустити його додому.

Побачивши наслідки своїх тортур, хлопці сказали Ярославу, щоб нікуди не виходив з двору, нікому нічого не розповідав про цей випадок, самі його, мовляв, вип-

кують і дадуть гроші на ліки. Інакше вони знищать разом з ним усю його родину.

Однак Ярослав вдалося втекти додому. Рідні жажулися, побачивши сина. Перелякани батьки викликали швидку допомогу, яка доставила його в олімпійський центр обласної лікарні, де йому було надано першу допомогу.

Кривдники намагалися у лікарні вмовити Ярослава й лікарів оформити це як нещасний випадок, але Ярослав не погодився. Спочатку не звертався у міліцію, бо боявся за себе і своїх рідних. Проте образа, знущання, приниження людської гідності взяли гору й перебороли страх, і батьки не могли змиритися з таким страшним вчинком. Обговоривши разом усі "за" і "проти", незважаючи на прохання пробачити за цей вчинок "добрим сусідом", Ярослав Шугар звернувся до адвоката товариства "Романі Яг", щоб йому допомогли оформити заяву на ім'я начальниці Ужгородського МВ УМВС України в Закарпатській області.

Наразі ведеться слідство.

Валентина Ткаченко

На світліни: Ярослав Шугар після лікування.

У свої неповні п'ятдесят років він багато чого домогся. Дві захищені дисертації в різних областях: філософія і право. Видана юридична книга, цілий ряд публікацій. Винятково успішна кар'єра. І, нарешті, відчуття виконаного обов'язку перед батьківщиною.

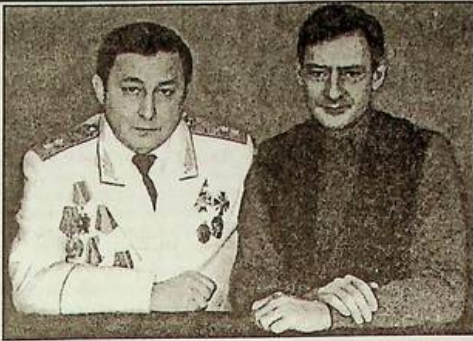
Ховали генерала з військовими почесами. Йшов сильний холодний дощ, але шеренга солдатів з карабінами стояла, не похитнувшись. Жоден мускул не здригнувся на обличчях військових. Три залпи в повітря. У такому ритуалі закладений великий зміст. Держава - в особі цих піднятих солдатів - прощалася з людиною, яка не раз ризикувала заради неї життям.

У Чеченській Республіці Я.О.Сергунін займався відновленням судової системи. Як відомо, у короткий період "незалежності" ісламські радикали скасували світське судочинство і замінили його шар'ятськими судами. Росіяни пам'ятають телерепортажі про "підсудки" їхньої діяльності це саме ті кадри з розстрілами на площах і тілесними покараннями. Після "другої чеченської війни" виникла нагальна потреба повернути республіку в російське правове поле. Це було завдання, яке доводилося виконувати з ризиком для життя. Слід особливо зазначити, що відновлення букви закону було також в інтересах простих чеченців. Вони мали потребу в інстанції, куди можна звернутися за захистом від сваволі деяких російських військослужбовців.

Багато хто бачив фотографії судових будівель, якими їх застав Сергунін. Розбиті порожні корибки. Уже через два роки на їхньому місці з'явилися сучасні, добре обладнані приміщення. Державному раднику юстиції ІІ класу Я.О.Сергуніну вдалося вирішити задачу, всю складність якої можуть оцінити лише люди, котрі були в сучасній Чечні. За час своєї служби генерал ромського походження завоював неформальний авторитет і в росіян, і в чеченців. Працюючи в тій же команді з Кадировим, він обходився, проте, мінімальною охороною й улагоджував конфлікти, перебуваючи у гущі народу. Дуже часто йому вдалося вирішувати проблеми дипломатичним шляхом. Будучи третьою за впливом людиною в республіці, Сергунін завзято робив те, для чого його направили. На нього не вплинули ні підірваний автомобіль, ні обстріл з гранатомета, ні інтриги. Понад те, своїх московських розмовах, він іронізував над газетним штампом "срий кардинал" і лише нагадував співрозмовникам, що про діяльність державної людини судять за підсудками і роботи.

А підсумок був однозначним. Святське судочинство було в Чеченській Республіці відроджене. Я.О.Сергунін повернувся в Москву, і президент Російської Федерації удостоїв його ордена Дружби. Очевидно, В.Путін мав підстави судити по справах, а не за бляжливими газетними статтями, що посилювалися, як буває в наш час, на "високопоставлені анонімні джерела".

Ві же, ймовірно, помітили напружену інтонацію цієї статті? Неважко здогадатися, чим вона викликана. Ще до того, як на похороні відірвали залпи почесної варті, російська преса дала свій залп. Журналісти зали-

ПЕРЕРВАНИЙ ПОЛІТ ТОРДЯРДО ҐУРАЛІПЕ

"Романі Яз" цього року кілька номерів поспіль подавала статті-роздуми Я.О.Решетнікова (Сергуніна) - державного радника юстиції ІІ класу (генерал-лейтенанта), доктора філософських наук, кандидата юридичних наук. Ця людина гостро обволівала за ромські проблеми, чим могла, допомагала нумеденним і словом, і ділом. Завдяки йому був створений фонд підтримки малих народів "Толерантність". Та сталося несправне. 24 червня цього року Ян Олександрович загинув від руки найманого вбивці.

Пропонуємо ввійти увазі сповіді про цю неперсичку особистість відомого російського письменника, художника, етнографа Миколи Бессонова.

Гадасмо, що у світі найістотніших сумних подій, що сталися у Північній Осетії, дана стаття є актуальною.

шилися собі вірні. Якщо вони раптом дізнаються, що мова йде про рома, вони заряджають обойму з безвідомими патронами, ім'я яким "наркотики", "шахрайство" і "циганський барон". Від російської громадської думки свідомо й успішно приховують, що серед ромів багато лікарів, інженерів, учителів. Ви не знайдете ні слова про тих, хто працює на виробництві й у сільському господарстві, замовчується навіть про тих, хто торгує на ринках. До нещастя, про ромів прийнято давати лише "негатив", а якщо його немає, то його створюють штучно.

Ось і тепер редакції деяких газет відреагували, як звикли. В одній зі статей було заявлено, начебто "чеченський Берія" випустив книгу, у якій назвав себе Бароном". Цинизм цієї неправди зрозумілий кожному, хто знав Яна Олександровича. Ніщо не обурювало його так сильно, як спроби преси нав'язати громадськості міф про "ромських баронів", ватажків і т. ін. "Роми - вільні люди, а не зграя вовків. Звідки в нас ватажки? Ми підкоряємося не конкретним особистостям, а стародавнім звичаям", - говорив він, не підозрюючи, що саме йому на прощання приклеїть ненависний титул.

Особливо спритний представник "четвертої влади" написав, начебто Решетніков у своїй книзі "дав ромам практичні поради, які захищають від міліції". Хитре перекручування полягало в тому, що професійний юрист давав зовсім інші поради. Він учив, як захищатися від незаконного обшуку, що робити, якщо підкинули наркотики, як правильно написати скаргу в суд тощо. Погодьтеся, не тільки ромам, а й будь-якому громадянину корисно знати закони, що охороняють його конституційні права. У книзі "Правовий самозахист" не було жодного формулювання, яке припускає інше тлумачення.

Книга Решетнікова (такий

ромський псевдонім Сергуніна) повинна була допомогти жертвам своєрідного "мілицейського рекету". Свою позицію генерал не приховував. Він розслав "Правовий самозахист" у прокуратури й УВС усіх суб'єктів Російської Федерації, а також на телебачення й у редакції газет. Помітив текст в інтернеті на сайті "Цыгане России" (ziganer.ru). Кожен бажаючий може особисто переконатися, у чому сенс видання.

З газет, що вийшли після замаху, не можна було довідатися про покійного нього доброго. Але ж було про що написати. Ян Олександрович залишив, наприклад, про себе добру пам'ять у Казахстані. Він сприяв створенню там відділення наркологічної реабілітації. Завдяки його підтримці був створений ансамбль "Алтин Батир", що завоював широку популярність. Спонсорська допомога допомогла вирішити практично всі проблеми молодих артистів: від пошиття костюмів до стажування в Європі. Можна назвати й інші приклади благодійної діяльності Решетнікова. За його матеріальної допомоги проводилися багато спортивних заходів, зокрема, в червні 2004 року була проведена обласна спартакіада школярів у Магнітогорську. Ян Олександрович виплачував з особистих коштів багатьом, так би мовити, додаткові пенсії.

Та російським ромам саме цієї бік його життя відомий мало. У національному середовищі його знають скоріше як "ромського сина". Батько Яна Олександровича, сибір'як і давнього роду "решетників", мав чималий авторитет. Поважаючи підвалини ромського життя, Ян Олександрович прагнув підтримувати національні традиції і звичаї.

Створення фонду підтримки малих народів "Толерантність" було кроком, який, за задумом Сергуніна, дозволив би більш продуктивно вирішувати проблеми ромів. Використовуючи

свою міцну матеріальну базу, маючи політичний вплив і популярність у кількох національних діаспорах, він сподівався, в міру сил, допомогти справі культурного відродження. Ця людина некаваліро і розважливо формувала навколо себе команду професіоналів, на котрих чекало докорінно змінити ситуацію навколо ромської діаспори. А мета була найближчорідніша - розширити для ромів можливості легальних заробітків, допомогти артистам, підтримати національну пресу, дати відсич журналістам, що розпалюють національну ворожнечу, фінан-

НОВИНИ З СНД В ОЧІКУВАННІ СВЯТА

У грудні цього року російська і світова громадськість будуть відзначати ювілей народного артиста СРСР, лауреата Державної премії, художнього керівника ромського театру "Ромен" - Миколи Олександровича Спіленка.

До цієї знаменної дати за ініціативи ведучих артистів ромського театру "Ромен" і керівництва Федеральної національно-культурної автономії російських циган це підготовка нового спектаклю.

Керівництво автономії вишукуює кошти для відзначення цього ювілею у розмірі 7 тисяч доларів США.

З цієї метою просимо меценатів, друзів взяти участь у вшануванні М.О.Спіленка і надати посильну фінансову допомогу організаторам спектаклю.

З усіма питаннями і пропозиціями звертайтеся до керівництва автономії за тел./факс 171-95-21 або особисто до Павла Анатолійовича Боброва за тел.: 8-926-229-01-84; 8-916-534-24-56.

З повагою,
президент ФНКА російських циган,
член парламенту
Міжнародного Союзу ромів
О.М. Барієв

КОНЦЕРТ, ПРИСВЯЧЕНИЙ ДНЮ НЕЗАЛЕЖНОСТІ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ

Республіка Білорусь відсвяткувала День своєї незалежності.

У нинішньому році він збігся з єдиним святковим датою - зі шістьдесятиріччям звільнення Білорусі від німецько-фашистських загарбників.

Громадське об'єднання "Білоруська циганська діаспора" на чолі з Олегом Козловським внесли свій внесок у цю подію, організувавши благодійний концерт, який відбувся у Центральному дитячому парку імені Максима Горького у м.Мінську. Його було присвячено не тільки ветеранам Великої Вітчизняної війни, а й усьому мирному населенню Білорусі, частиною якого є і ромська мода.

У концерті взяли участь Могильовський ансамбль циганської пісні і танцю "Терне Берша" і дует сестер Раді і Лілії Хоменків з Петрикова.

Артур Гомонов,
віце-президент Міжнародного
Союзу ромів країн Балті та СНД
"Амаро Дром"

сувати видання книг, що розповідають про історію і культуру ромського народу. Одним з таких проєктів була "Книга пам'яті", вихід якої присвячений до 60-річного ювілею Великої Перемоги. Російському суспільству десятиліттями прищеплювали думку, що роми - це шахраї і конокради, замовчуючи той факт, що вони з честю захищали свою батьківщину в роки фашистської навали. На превеликий жаль, Янові Олександровичу вже не доведеться побачити цю книгу надрукованою.

Ті, хто вбив генерала Сергуніна, неспроможні справитися з інерцією добрих справ, які встигла почати ця розумна і відважна людина. Уже зараз зрозуміло, що культурні проєкти, задумані ним, будуть здійснені його друзями. Його задуми мають намір вплинути в життя Олександр Лаврентьев, Володимир Чеботарьов, Григорій Головацький, Леонід Васильєв, Георгій Ориков. Природно, не залишася осторонь і як письменник-документаліст.

У наступному році в Магнітогорську відбудеться турнір з самбо, присвячений пам'яті Я.О.Сергуніна.

Що стосується журналістів - Бог їм суддя.

Небагато хто знав, що Сергунін був і поетом. Його вірші, написані рідною мовою, от-от повинні вийти в ромській антології, яку готує до друку лауреат Міжнародної премії "За мир і розвиток культури" В.Калінін. А російською Ян Олександрович писав байки. Одну з них він присвятив могутньому леву, який справедливо правив лісом і багатьом надавав захист. Фінал похмурий. Лев занедужав, і ніхто не допоміг йому, бо заздрість до "власть імущих" виявилася сильнішою, ніж спогад про благодіяння, які залишилися в минулому.

Невже в іпостасі поета Сергунін був правий? Не хочеться цьому ввірити. Гадаю, отримаємо слово і ми - люди, що знали Яна Олександровича з кращого боку.

Без усіх сумнівів, ми втрачати історичну особистість. Чеченці запам'ятають його як людину, котра прагнула миру і пріоритету права над зброєю. Співтовариство підприємців - як успішного бізнесмена. Юристи - як міцного професіонала. А ромська діаспора нашої країни назавжди збереже пам'ять про неабияку особистість, що повернула уваження про можливість російського рома.

Микола Бессонов
На світліні: Ян Решетніков
(зліва) з автором матеріалу.

Нова зірочка у поетичному небі

Нейві черхень андо поетичного чейрі

Лариса Лебедінець

Раною у серці поетки Чорнобильська трагедія, хоч народилася вона за рік по ній, а написала вірша "Хай це не повториться" через 16 літ. Прислухайтесь, дорогий читачу, до щемливих рядків:

*Коли б могла намалювати
Правдливу картину -
То зобразила б Божу Матір
І в бідах України.*

*Літав би чорний крук у небі,
В селі собаки вили.
Та все, здавалося б, як треба
Хоч навкруги - могили.*

Напевне, всі погодяться: таке не сміє повторитися! Бо біди України - є наші. І день - 26 квітня 1986 р. - то і тихий смуток, коли пальці свічки за тими, котрі вже у могилах і над якими "чорний крук у небі" літає.

У поезії Лариси Лебедінець немає ефективних метафор, слівотворів, модерного римування. Вони прості, точні, органічні. Це ознака хорошої школи. Авторка, як зізналася під час зустрічі, коли в редакції "Романі ЯК" разом із святозанним поетом Козимиренком читала щойно народжені поетичні строфи і влаштували турнір представників різних поколінь, але близьких творчими уподобаннями - духовними наставниками вважає Лесю Українку та Тараса Шевченка.

Яскраві, чисті інтонації бринять у загальному вірші, що відкриває збірку: "Мені і вічності замало":

*Аби не збочити з дороги -
І сягнути світлої мети.
Моя буття тернисте й довге,
Та як його скажиш прожити?
Іду вперед я крок за кроком,
Ховаючись в самій собі.
Та все ж боюся ненароком
Налитися полин журби.*

Сказати, висловити подібне - ознака справжнього таланту. Однак, а це ми, старші, знаємо, він може зв'язати, не розвивившись (безліч тому прикладів, коли з'явилася одна збірка й автор далі нічого нового не створив, хоч і "очленив-

І вірші, зібрані в першій книжці "Струни поривань", яка побачила світ у видавничій "Триада С" м.Коростень (2004) з передмовою члена НСПУ, лауреата міжнародної премії ім.Івана Франка Міхи Козимиренки, наче ота вранішня роса: помисли обличчя - красою зарум'янівши. Доправди, ця ластівка не замилування, не любування собою (сімнадцятилітньою), а рішучий крок на осмислення доволі-лишнього світу, до пізнання себе.

ся). Не будемо загадувати наперед, але знаємося: цілком придемося до слів кандидата медичних наук, депутата Верховної Ради другого скликання Івана Коршинського (до слова, багатолітнього в'язня сталінсько-берієвських таборів, автора кількох книг споминів), який разом із журналістами був очевидцем "поетичного" турніру, котрий сказав: "Я слухав поезії двох справжніх талантів". Юна поетеса згодом геть зміліла, коли дарувала "в'язню сумління" свою книжечку...

М'який лірично-ніжний голос поезії "У світ приходим ми", "Вільний птах", "Весняний ранок". Міха Козимиренко у передньому слові до збірки зазначає: "Юна поетеса активно працює, вдосконалюючи свою майстерність, зринаючи в мову свої образи". Що її найбільш хвилює? Зрозуміло, кохання. Але воно не безжурне, воно потребує від неї багато зусиль, щоб зрозуміти себе і ринути в бурхливий потік:

*Вже не в силах змагатись
Із життям і собою.
Як тепер розібратись?
І чи врешті - я встаю?
Чи зламаюся від віком
І упавши не встану,
Чи влітаю утху,
Ще нікому незнану?*

У поезії "Я втомилася від болю" (строфи із неї цитували вище) звучить і думка про мінливість світу, у якому домінують двоє (я + ти)... А в творі "Безкрая печаль" - інші, хоча дещо схожі нотки.

*... Чи може так бути?
... Доля гріха
Лиш пада на груди
Хай проміння сяє
На душу зболілу!
Хай веспить в
Терпіння і силу!*

Ряд поезій збірки розкривають тайну творчості ("Сила слова", "В безмежжі слова"). Той, хто прагне сягнути її, мусить заглибитися в неї, відкритися від багато чого, зокрема дитячого сприймання світу, бо з роками приходять інше, сприймання філософське. І стає зрозумілим, що у поезіє різні відтінки - біле й чорне, вона цінна неангажованістю письма, відвертістю, коли

*Безкрая печаль,
Слова одинокі
І погляд у даль,
І мрії глибокі.*

Напрочуд щирoserда і відверта у своїх почуттях, Лариса Лебедінець упевнена у собі, готова до

дружного спілкування. Можна лише дивуватися зрілості думок й пориванню юної поетеси, неодноразової призерки міських та обласних конкурсів-олімпіад, зокрема, третього етапу Всеукраїнської олімпіади з української мови 2003 р. та переможице конкурсу дитячої творчості "Чорнобиль очима дітей". Член лстудії "Древянка" і сама створила меншу - дитячу під назвою "Весняний промінчик"...

Без деяких претензій на роль образної чи закоханої (упевнена - справжня любов до неї ще не прийшла - Ю.З.), юна поетеса вірує у велике кохання, яке неодмінно прийде, збентежить:

*Для мене це не тайна:
Ти розлюбив, ще не любивши.
Мій дух і падав і зринав,
Терпіння часу не проливали.*

"(Я все переживу)". Життя доволу вірує. Та далеко не усьому імпульсу змін прагне не лише молодь, ровесники поетеси, але й старші, за плечима яких нелегка ноша Великої Влчизняної війни, хрущовської відлиги, брєжнєвщини, горбачівської перебудова, а відтак і вир подій, який привів до незалежності України...

Не треба шукати у поезії Лариси Лебедінець якихось надлишнього свого вчителя Міхи Козимиренка, який благословив у нелегку дорогу. Чарівна жіночність із очукуванням великого щастя - ось те почуттєве поле, на якому змішані поезії ("Хай не впаде слеза двоча", "Зустріч"). Піднесено-окрилене одкровення з неординарними образами - то поезія "Не покидай мене..."

*До дна устину спити зрання
І змучитись в палкмі чеканні,
Скоріше день майїни жменевий.
Мій крик душі зітхає чемно.*

Не завжди образно-асоціативний лад поезії прочитується легко. Інколи на заваді намагання поетки до певної претензійності. Але цей недолік (а, може, такий стиль?) минеться чи переросте у іншу якість. Не будемо загадувати.

На завершення така строфа, яка характеризує авторку рецензованої збірки:

*Злетіти хочу я увись
Зустріти зорі й місяць,
І просто мовити: "Озвись,
Мій таємний лицар".
Явися на баскім коні
В безмежному буняні,
Щоб запалити дві свічі
Незаного кохання.*

Юлія Зейкан

НА МУЗИЧНИХ ХВИЛЯХ

СОКОЛОВСЬКИЙ ХОР

Як відомо, в свій час російська імператриця Катерина II вирішила відправити всіх активних учасників державного перевороту з Петербурга на заслання. В їх числі був і виконавець замachu на Павла І Олексій Орлов, відомий як "Скаженний Олександр". Діяльність графа не могла вгамуватися і далеко від царського двору. У своєму багатому Псковському маєтку колишній фаворит Катерини активно займається розведенням коней, засновує відому конферму, випускає туди кращих арабських скакунів, ірландських везековозів і на їхній основі створює унікальну породу коней, пристосовану до російських умов, які отримали пізніше назву орловських рисаків.

Другим напрямом діяльності графа Орлова, так би мовити, значе-ля, було створення першого в історії Росії ромського професійного музичного колективу.

Як пише в своїй книзі "Від циганського хору до театру "Ромен" відомий ромський письменник, актор, режисер Іван Ром-Лебедєв, ромські кошові табори прикочували у Московську губернію у 1776 році. Один із таких таборів був приписаний до маєтку "Пушкіно", який належав графу Орлову і був розташований за 30 верств від Москви. (Царський уряд насильно прикріпив ромів до землі).

Олексій Григорович, який на той час мешкав у своєму маєтку, почув, як співають ромів і наказав вожаку табору Івану Трохимовичу Соколову, знавцю і збирачу російських народних пісень, створити ромський хор.

Про цю новину дізналася і заговорили всі Москва. І довгий час граф Орлов, приймаючи гостей, "пригодував" їх циганськими піснями і танцями. Проте кріпаками ромів залишалися невдовго. Отримавши "вільну", колектив І.Т.Соколова став виступати як перший професійний ромський хор, і не тільки Москві, а і всій Росії. До речі, на той час ще не був створений традиційний ромський одяг. Артисти хору носили ті ж російські кафтани, сорочки, жилети, чоботи, картузи, що і звичайні російські міщани. Лише ромки одягали широкі квітчасті спідниці.

Хор Івана Соколова переселився у Москву і з перших днів своєї професійної діяльності зачував московичів. У палацах аристократів, маєтках поміщиків, будинках по-

томствених дворян линули ромські пісні й романси, ромська музика. Семиструнна гітара стала найулюбленішим музичним інструментом майже в кожній московській сім'ї.

Незабаром Іван Трохимович передав керування хором своєму улюбленому племяннику Іллі Соколову.

Ілля Соколов уперше налагодив концертну діяльність хору за межами Москви. Колектив почав виїжджати в Петербург.

Відомо, що під час Влчизняної війни 1812 року весь чоловічий склад хору вступив у лави гусарів та уланів і брав активну участь у бойових діях, а старші актори-ромів і жінки жертвували гроші на потреби армії. Найменший внесок був 500 рублів асигнаціями, що на той час було величезними грошима. (Хліб тоді коштував від 5 до 10 копійок, а корову можна було купити за 3-5 рублів).

Після війни 1812 року в Москві стали модними парадні обиди, на яких збирали кошти для інвалідів війни, і на ці обиди обов'язково запрошували хор циган Соколова. Це було дуже гарне видовище: ромки приходили святково вдягненими в розшиті золотом шалі, пристебнуті до одного плеча, з монетами та серезками з дрібних золотих монет.

Артисти хору співали й танцювали з величезним піднесенням та завзяттям.

Євгенія Навроцька

(Продовження в наступному номері)

Ви мрієте стати артистом?

ТІПРО ГІНДО ТЕ АВЕС АРТИСТО?

Мрія може втілитися в життя, якщо зуміє пройти конкурсні іспити, скажімо, в Театральний інститут імені Бориса Щукина при Державному академічному театрі імені Євг.Вахтангова.

Екзамен зі спеціальності проводиться за тритурною системою:

- а) читання заздалегдь підготовленого твору;
- б) перевірка музичних, ритмічних, голосових і мовних даних;
- в) виконання сценічних етюдів на теми, запропоновані в ході іспиту.

Ті абітурієнти, котрі витримали іспити зі спеціальності, допускаються до інших екзаменів:

- а) російська мова і література (усна співбесіда);
- б) колоквиум для з'ясування загального культурного рівня абітурієнта.

Хоча конкурсні іспити починаються з 15 вересня, але адміністрація інституту залишає за собою право змінити термін прийомних випробувань.

Контактний тел./факс: 8(095) 235-88-10

На базі Театрального інституту ім.Бориса Щукина в Москві створюється національний курс для російської молоді. Ініціатива належить АРТ-АГЕНТСТВУ "Триумф" і Московській студії ромського мистецтва "Тілорі".

До слова, АРТ-АГЕНТСТВО "Триумф" та Московська школа-студія ромського мистецтва "Тілорі" з метою активізації процесу зближення і взаєморозуміння національних культур різних етнічних груп ромів і враховуючи повсюдну популярність вокально-хорового і танцювального мистецтва ромів Росії, пропонують газеті "Романі ЯК" та одніємому товариству взяти участь в реалізації ряду проектів. Це організація гастролей та участь у міжнародних фестивалях, допомога в організації літніх міжнародних шкіл, участь у художньо-етнографічній виставці "Цигани під небом Росії" тощо.

Пропозицію обговорено й прийнято.

Ионастар

Свэнто Бахталo Лав

До криниці повернувся учні. Їх вразило, що Учитель розмовляє із самарянкою.

- Учители, їж! - запропонували учні.
- Я маю поживу, якої не знаєте ви.
Вони перезирнулися. Хто міг нагодувати Його у цьому негостинному місці? Але ще більше здивували-

ся вони, дізнавшись, що не їм, а цій простій жінці він вперше просто сказав про Себе як про медію і посвятив її в сутність вічної релігії духу.

*Олександр Мень, "Син ладський",
Львів, Монастир монахів
студійського уставу,
видавничий відділ "Сайнадо", 1994 ст.66.*

когда, ко чувэл ворзо да пхув, тай кодава, ко слэл марно малендар.

37. Важ колэ исин чачую лав: ехх чувэл ворзо да пхув, ай авэр сцинал марно малендар.

38. Мэ бичхалдом тумэн тэ сцинал кода, важ со тумэ на тирэнас.

Переклад Миколи Бурлуцького та Олени Марчук

35. Сар тумэ пхэнэн: "Инте штар чён тай авэна тэ сцина марно пэ мален?" Нэ Мэ пхэнэв тумэди: ваздэн тумэрэ якха тай дыкхэн пэ мален, сар вонэ попарниле; еххатар трабуни тэ сцина лэндар.

36. Бутярно, саво сцинал марно пэ мален, лэл цимин, тай стидвал баримахкоро важ вечно джювиле. Тай итанэ авэна тэ лошавэ

31. Машкар кадэва рындо сиклярэн мангле Лэ: "Равви! Хай!"

32. Нэ Вов пхэнда лэнди: "Манда исин хамо, саво тумэ на джэнэн".

33. Тунчи Лэхкэрэ сиклярэн дэдумане ехх еххасті: "Ко лэсти анда тэ ха?"

34. Исун пхэнэл лэнди: "Муро хамо исун Мурэ Даджхирі бути, сави Мэ авилем тэ тирэ".

Поради від Ради Драбачіне катаріе Рага з 15 по 28 вересня 2004 року

Овен - ваше бажання обіграти цілий світ дуже доречне, бо саме зараз близькі люди потребують вашої допомоги. Комерційні справи підуть вдало, проте намагайтеся грамотно розподіляти свій прибуток, бо навіть повного гаманця буде замало для ваших бажань. З колегами стосунки не дуже рівні, стережіться пліток.

Телець - здоров'я потребує особливої уваги, а саме кістки та суглоби. Звичайно, в такому ритмі, як ви зараз живете, буде важко знайти час для себе, та впоратися з проблемами вам допоможе молода людина. Подивіться добре навколо - на вас звернула увагу особа протилежної статі! А відповідати чи ні - це вже вирішувати вам.

Близнята - даремно ви відклали важливу розмову, все одно вона відбудеться у найближчі 5-7 днів. Більше відпочивайте, подумайте про майбутнє, приділіть увагу собі. Подорож буде вдала, якщо ви заздалегідь підготуєте необхідні документи. Не бажано брати в борг, особливо 21 вересня.

Рак - не думайте, що з'являться чарівник, який вирішить усі ваші проблеми. Просто на деякий час сховайте свої емоції та зробіть собі невеликий подарунок. Якщо колеги або керівництво кинуть вас "на амбразуру", від цього загальний стан справ тільки поліпшиться. Приділіть увагу нервовій системі, пийте заспокійливе.

Лев - стосунки з родичами трохи погіршились, намагайтеся просто рідше зустрітись. Не слід навантажувати себе фізично 23-25 вересня, а от попрацювати головою навіть корисно. Всі закохани мають змогу прояснити свої стосунки з коханою людиною. Вдало вирішаться питання з нерухомістю.

Діва - свята тривають, навколо вашої особи багато балачок, на жаль, не всі вони приємні. Проте комерційні справи підуть так добре, що ви будете поблажливі навіть для недікатних людей. Якщо є плани на подорож, вона буде приємною, але витрати будуть більші, ніж ви плануєте.

Терези - не звертайте уваги на плітки та образи, це лише свідчить про вашу популярність - тільки за добрим конем піднімається пилюка! Дуже добре складаються стосунки з партнерами, маєте безліч однодумців, які готові до серйозних кроків. Перевірте шлунок Трохи причепуряться - ви зараз у центрі уваги!

Скорпіон - може так статися, що вам доведеться знову і знову звертатися до посадової особи, та можливо, ви стукаєте не в ті двері? Гроші, на які ви довго чекали, отримаєте до кінця вересня. Ваша "друга половина" чекає відвертої розмови. Юридичні справи слід вести досить обережно.

Стрілець - досить примушувати себе, зараз можна зробити те, що вам приємно, хоча й не дуже прибутково. Подумайте, якщо у вас була "чарівна паличка", чого б ви хотіли? Романтичні хвилини не знімають з вас відповідальності за безліч важливих справ, та душу зігріють! Почуття гумору допоможе вам бути з усіма у добрих стосунках.

Козеріг - приготуйтеся до зустрічі з поважними людьми, від цього спілкування з'являться нові проекти на майбутнє. Інформація - це те, що вам зараз найбільш потрібно, тому використовуйте будь-яку нагоду, щоб навчатися. І хоч комерційні справи підуть дуже добре, будьте уважні, бо зайвий інтерес до ваших грошей, на жаль, існує. Здоров'я не підведе.

Водолій - творче натхнення, мрії на майбутнє, освідчення в коханні - це те, з чого складається у вас кінець вересня. Ми задримо вам, шановні Водолі! Матеріально ви поки що трохи не "на коні", та все у вас ще налагодиться. Візит до лікаря буде доречним.

Риби - подорожі, які вас втомлюють останнім часом, зміняться на інші, більш приємні. Зустріч з друзями трохи піднімуть настрої. Але такого поєднання оптимізму з песимізмом, як у вас, можна ще пошукати! Зверніть увагу на органи травлення.

Золота пташка

К о - лись у тибетських горах серед мальовничої природи стояв монастир. Ченці, які населяли його, молилися Богу, віддавалися глибоким роздумам, милувалися садом, який оточував їх, та гірськими вершинами. Життя спливало повільно, спокійно, і здавалося, що так триватиме вічно.

Та якось у монастирі з'явився новий чернець. Він прийшов з іншого світу - світу великих міст та

людських пристрастей. Його розповіді стривожили душі братів. Все рідше чулося шепотіння молитов, а роздуми зводилися до одного - як би побачити цей невідомий світ!

У монастирі почалися сварки та суперечки, ченці починали покидати обитель. Сад заріс і занепав. Невдовзі в монастирі лишилося тільки п'ять ченців, які й далі молилися та розмірковували, але скоро й вони зібрався йти геть. Ченці вже прямували до воріт монастиря, аж раптом над ними загурхала маленька золота пташка. В дзьобику вона несла п'ять тоненьких ниточок. Ченці, самі не знаючи чому, відразу вхопилися за них і миттю перенеслися в той світ, мрії про який давно позбавили їх спокою та сну.

Життя, яке вони побачили, було сповнене жорстокості та несправедливості, жадою та ненависті, злиднів та сліз.

Ченці почали молитися, щоб Бог повернув їх до тихої обители, яку вони покинули. І знову прилетіла золота пташка, ченці взяли за нитки і опинилися в своєму монастирі. Вони зрозуміли, що сам Бог вказав їм шлях до справжнього щастя.

Сомнакуні чіриклі

Варекана анде тибетські пляя машкар шукар природа тердьолас крангері. Ченці, саве дживенас анде крангері рудіннас ле Девлеске, зоралес патенас, ай каменас е шукар бар копаченца ай круял сас е пляя. О трайо ловкорес чендешо, каде гіндинас со авла навекі міндик. Варесар анде крангері авілас нейвоу чернецо. Вов авілас анде кавер лума - лума बारे фовренго ай манушаня

вовдьяса. Лескоро вакерібен сама лас е вовді е пграленге. Са май цера шундьялас о рудіне, са думіненас екг сар те дікен коди нейві лума!

Анде крангері кездисарде пен те хан те марен пен, о ченці ліне те мукен те джан - анда крангері. Е бар шукар керділас джунгалі ай мелалі. Ачиле анда крангері фері панч мануша ченці, саве рудіннас ай сама ленас, пала кодо ві вон гейлетар. О ченці джанас ко вудар крангері, ай опрал пре ленго шейро гуралас ціноні сомнакуні чіриклі. Андо муй вой інгрелас панч сане тгавора. О ченці чи джаненас сосатар, йокваресте хутілде е тгаво ай інгрелас лен анде кавер лума, кадо сас са ленго гіндо ай ленго сунго.

О дживіне саво вон дікгле, сас бут мударіне ай най чапіне, маріне холі, біда ай асва.

О ченці ліне пен те рудін, гой о Девлоро те болдел лен палпале анде ленгі крангері, кай вон ачаде ла. Палпале авілас е сомнакуні чіриклі, о ченці ліне пел пала тгаво ай гурайле палпале анде пенгі крангері. Вон гатярде, со коркоро о Девлоро сікадя ленге о дром ке чачутні бахт.

Переклад Аладара Адама

РОМАНИ ХАВЕНАТА

КАРТОПЛЯ, ФАРШИРОВАНА ГРИБАМИ

Зварити сушені або почищені свіжі гриби і дрібно посікти. Підсмажити на вершковому маслі кілька посчених цибулин, змішати їх з грибами, додати терту булку, 2 жовтки, 1 яйце, посолити і поперчити. Почистити сирі картоплини, вийняти з них середину і наповнити начинкою. Запекти у духовці на маслі, в бульйоні або в грибовому відварі.

КОЛОМПІРА, ФАРШИРОВАНЕ БУРАЦЕНЦА

Кіравес (тавес) шувке уваржде бураца ай санес рандавес лен. Пекес про олайо чингерді пурум, гаміс лен ле бураценца, додес рандаді булка, 2 галбене анре о машкар, 1 анро, лондарес піпейреса. Уваржде коломпіра, лес аврі о машкар, ай пгердарес лен. Пекес андо бов про олайо анде зумін вай бураценці зумі.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Буде і на нашій вулиці свято.
Авля ві пре амарі улїца інепос (свенто).
Почекаемо, а своє візьмемо.
Жукараса, ай амаро паса.
Далеко дивиться, а під носом не бачить.
Дур дікглел пел, ай тело накг чи дікглел.
Доведеться і нам свою пісню заспівати.
Мусай авля ві аменге амарі гїлі те загїлпвас (шадї вїєєє)

ПЕРАСА

Підходить маленький ром до перехожого:
- Дядю, з'їште цю цукерку.
- Дякую, хлопчику.
- Смачно?
- Дуже!
- Цікаво, чому тоді і кішка, і собака її весь час облизували?

Авел ціно роморо ко мануш:
- Нано, ха кади цукерка.
- Наїс, туке чгаворо.
- Ізвивно?
- Зоралес!
- Атунчі, сосатар е муца ай а джукел ла екг часо чералес?

На дорозі трапилася аварія. Приїхала міліція. Із розбитої машини виходять троє п'яних. Міліціонер питає:
- Хто сидів за кермом?
- Ніхто. Ми всі сиділи на задньому сидінні.

Про дром керділас аварія. Авілас е міліція. Анда пгагерді машина (рота) авен аврі трін мате. О міліціоноро пгучел:
- Кон бешелас пала рота?
- Конік. Аме саворе бешелас про палуно скамін.

РОМАНИ ЯЗ

Газета Закарпатського ромського

культурно-просвітнього товариства

Регістраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Європейської комісії

та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**

Редактор **Евгенія НАВРОЦЬКА**

Редакція не завжди підписує позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.

Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яз"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18,

телефакс (03122) 61-39-56.

E-mail:romyag@tn.uz.ua

http://www.romanlyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.

Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1304